

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
 ศาสนาคือน้ำดับไฟ

ใจดวงนี้เคยถูกความมืดดำ ภาษาทางธรรมะท่านให้ชื่อว่ากิเลส ปิดบังครอบงำ บีบคั้นมาเป็นเวลานานแสนนาน โลกใดก็ตาม ผู้ใดก็ตามไม่สามารถหยั่งทราบสิ่งปิดบัง กัดขี้นักจับจิตใจนี้ได้เลย นอกจากพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ๆ เท่านั้น ในขั้นเริ่มแรก ที่จะนำความจริงทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของสัตว์โลกเอง ออกประกาศแก่มวลสัตว์ หรือจะพูดตามภาษาสมัยใหม่ก็ว่า มีพระพุทธเจ้าเท่านั้นนำความจอมปลอมหลอกลวง ของกิเลสออกมาเปิดโปง ให้โลกได้เห็นความลามกจกเปรตของมันที่ฝังจมและกัดกิน หัวใจสัตว์โลกมานาน พร้อมการประกาศเครื่องมือปราบมัน และคุณธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นผลจากการปราบมันสิ้นเสร็จลงไปแล้ว

โลกจึงถูกสิ่งเหล่านี้ปิดบัง และนำเอาใจดวงนั้นออกเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของมันอย่างออกหน้าออกตาทั่วโลกแดนดิน คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก ล้วนแต่ถูก ธรรมชาตินี้กัดขี้นักจับ และใช้การใช้งานไปตามความต้องการของมันโดยเจ้าตัวไม่รู้สึกละเลย ถ้าจะเทียบก็เหมือนเรากับสัตว์เลี้ยงต่างๆ นั้นแล จะนำไปไหนใช้การใช้งานอะไร สัตว์ก็จำต้องทำตาม เพราะเมื่อไม่ทำตามก็ถูกเขี่ยนถูกตีถูกทรมาน ดีไม่ดีบางรายถึงกับฆ่า หาวว่าสัตว์นั้นพยศ สัตว์นั้นคือตึง เพราะเหตุนั้น สัตว์จำเป็นจึงต้องทำตามการบัญชา หรือความต้องการของมนุษย์ เช่น สัตว์ วัว ควาย นำไปไถไร่ไถนา ใส่ล้อใส่เกวียน ม้า ใช้ขับขี สัตว์ชนิดใดที่ควรจะใช้งานได้ประเภทใดก็นำไปใช้งานนั้น พวกช่างก็ใช้ลากเข็น ภาระหนักต่างๆ

แต่ละประเภทๆ ของสัตว์ที่ควรจะใช้งานอย่างใดได้ มนุษย์ใช้มันทั้งนั้น ที่ใช้ไม่ได้ก็เอาเนื้อเอาหนังของมันมาเป็นอาหาร แม้สัตว์ที่ใช้ได้เหล่านั้นก็ยังไม่พ้นความเป็นอาหารของมนุษย์ ถ้าจะเทียบถึงเรื่องมนุษย์เอาเปรียบสัตว์ทั้งหลายนั้นก็ไม่มีใครเกินได้เลย แต่สัตว์ยังพอทราบได้ว่าถูกคนทำอะไรเขาเพราะมองเห็นตัวผู้ทำ ส่วนกิเลสทำกับ สัตว์โลกมีมนุษย์เป็นต้นนั้น ไม่มีใครมองเห็นตัวและการกระทำของมันเลย มนุษย์แ่กว่าสัตว์ตรงนี้

นี่ถ้าเราเทียบกิเลสกับจิตใจของสัตว์โลกก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ใจเป็นเหมือนกับสัตว์ กิเลสเป็นเหมือนกับเจ้าของ คอยใช้การใช้งานอะไรตามความต้องการ ไม่มีรายใดจะฝืนมันได้เพราะไม่ทราบ เช่นเดียวกับสัตว์ไม่ทราบอุปนิสัยปัญญาและความต้องการหรือความฉลาดแหลมคมของมนุษย์ จำต้องยอมจำนนไปโดยลำดับ จิตใจก็

เป็นเช่นนั้น จนกลมกลืนเป็นอันเดียวกันระหว่างกิเลสกับจิต ไม่ทราบว่ายันใดเป็นกิเลส อะไรเป็นสิ่งที่ให้มีมโนอนุธการ และในขณะที่เดียวกันยังไม่ทราบว่า อันใดเป็นสิ่งที่จะทำให้สว่างกระจ่างแจ้ง พอมองเห็นสิ่งที่มีมโนอนุธการทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจนี้ได้ นี่ละความละเอียดของธรรมชาติที่ทำให้จิตเป็นวิภูจักร หมุนเวียนไปมาอยู่ไม่หยุดไม่ถอยไม่หยุดหย่อน ก็ภพที่ชาติเกิดมาเป็นกำเนิดอันใดบ้างไม่ทราบได้เลย เช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉานนั่นแล เมื่อสิ่งนี้ปิดบังหุ้มห่อแล้ว สติปัญญาที่ควรจะออกควรจะรู้อะไรจะเห็น ในความจริงทั้งหลายก็ไม่มี นอกจากรู้ไปตามแนวแถวของกิเลสที่บังการเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ความรู้ของโลกกับความรู้ของธรรม คือความรู้ของจิตที่เป็นไปตามกระแสของกิเลส กับความรู้ของจิตที่เป็นไปด้วยอำนาจแห่งธรรมจึงต่างกันมาก ต่างกันอย่างคนละโลกเลย เพราะความรู้เหล่านั้นเป็นสิ่งที่อำนาจความสะตวงคล้องตัวให้กิเลสโดยถ่ายเดียว แต่ความรู้ทางด้านธรรมะนี้อำนาจผู้ปฏิบัติตามให้เป็นความสุข จิตใจเคยมืดก็ค่อยสว่างขึ้นมาเพราะกระแสของธรรม

ธรรมเป็นเหมือนกับไฟฟ้า กิเลสเป็นเหมือนกับความมืดดำ ไฟฟ้าเปิดขึ้นที่ไหน สถานที่นั้นก็สว่างตามกำลังของไฟ ถ้าไฟมีกำลังล้าก็สว่างจ้ำไปหมดรอบทิศรอบด้าน จิตใจที่มีความสว่างด้วยอรรถด้วยธรรมตามกำลังที่ตนปฏิบัติได้ก็เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่มีอันใดปิดบังหุ้มห่อจิตใจไม่ให้อำนาจเห็นความจริงมากนักจนถึงความจริงเต็มส่วนได้ ยิ่งกว่ากิเลสประเภทต่างๆ ที่ปิดไว้อย่างสนิทมิดตัว

ท่านผู้ทรงค้นพบจึงเป็นท่านผู้อัศจรรย์มาก อัศจรรย์ตามหลักธรรมชาติ ไม่ใช่อัศจรรย์โดยความเสกสรรปั้นยอ คำว่าอัศจรรย์ตามหลักธรรมชาตินั้น ต้องเป็นผู้ปฏิบัติจะเป็นผู้รู้ธรรมนั้น ไม่ใช่รู้ตามความจำ ความคาดคะเนต้นเดาเอาเฉยๆ ผู้รู้ธรรมนั้นโดยสมบูรณ์แล้วย่อมรู้ระหว่างโลกกับธรรม ระหว่างจิตกับสิ่งเกี่ยวข้องทั้งหลายว่าเป็นคนละวรรคละตอนไม่คละเคล้ากัน ผู้นี้แลเป็นผู้ที่เห็นความอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับเห็นความอัศจรรย์ภายในตัวเอง และเป็นผู้ที่ทราบได้ชัดในสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจมานานเท่าไร โดยไม่ต้องนับกับนั้นกลับนี้ให้ยึดเยื่อเสียเวลาไปเปล่าๆ ดูตัวจิตที่บริสุทธิ์ไม่มีความเกี่ยวข้องพัวพันกับสิ่งใดนี้แล ไม่ต้องถามใครเพราะไม่มีอะไรจะถาม เนื่องจากความจริงเต็มหัวใจอยู่แล้วถามอะไร ธรรมนี้เป็นเครื่องประกาศภายในตัวเอง เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าก็ดี สาวกทั้งหลายก็ดี จึงไม่ต้องหาหลักฐานพยานที่ไหนมายืนยัน นี่แหละที่ว่าศาสนาปรากฏขึ้นในโลก คือปรากฏขึ้นในพระทัยของพระพุทธเจ้า

อันศาสนธรรมที่ประกาศสอนโลกนี้ เป็นเพียงกิริยาแห่งธรรมแสดงออกเท่านั้น ไม่ใช่ธรรมอันแท้จริง เช่นเดียวกับบรอยแห่งโค เราตามรอยโคไปกับการถึงตัวโคนั้นต่างกัน การประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม นั่นคือการตามร่องรอยแห่งธรรมของจริง

เช่นเดียวกับเจ้าของโคตามร่องรอยแห่งโคไปไม่ลดละจนถึงตัวโค เมื่อถึงตัวโคแล้วรอยโคกับโคเป็นอันเดียวกัน อากาณแห่งธรรมที่ให้ชื่อว่าศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศสอนโลก ซึ่งเทียบเหมือนรอยโคก็เป็นเช่นนั้น ผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วไม่ลดละ ย่อมจะเข้าถึงความจริงที่เรียกว่าตัวโค ได้แก่ผู้รู้คือจิตนี้ อันเป็นสถานที่สถิตอยู่แห่งธรรมทั้งปวง นับแต่ธรรมชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุดคือวิมุตติพระนิพพาน ไม่นอกเหนือไปจากจิตดวงนี้เลย

ธรรมแท้ที่อยู่จิต เพราะจิตเป็นภาชนะที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับรับธรรมทั้งหมด ทั้งรับทราบรับสัมผัส ทั้งเป็นสถานที่สถิตอยู่แห่งธรรมทั้งหลาย อยู่ในจิตนั้นแล อากาณแห่งการสอนเหล่านั้น หรืออากาณแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น เปรียบเหมือนร่องรอยแห่งธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ธรรมอันแท้จริง แต่ผู้ปฏิบัติจะต้องดำเนินตามนั้นดำเนินอย่างอื่นไม่ได้ไม่ถูก จะไม่เข้าถึงตัวจริงคือธรรมแท้ได้เลย ต้องดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัยซึ่งเป็นองค์ศาสดาแทนพระองค์ไม่ลดละ และธรรมที่กล่าวนี้ไม่ได้มีกาลสถานที่ ว่าใกล้ว่าไกล ว่าเวลานั้นว่าเวลานี้ นั้นเป็นสมมุติอันหนึ่งต่างหาก ส่วนธรรมที่กล่าวนี้ ไม่นอกเหนือไปจากจิตนี้เลย จิตนี้ไม่มีกาลสถานที่ เพราะเป็นธรรมชาติที่รู้อยู่ตลอดเวลาอกาลโก จึงสามารถรับธรรมได้ทุกกาลทุกสถานที่ไม่มีกาลเวลาเช่นเดียวกัน ผู้ปฏิบัติจึงต้องสนใจในจิตเป็นสำคัญยิ่งกว่าอื่น

ธรรมที่กล่าวนี้ขึ้นอยู่กับปฏิบัติต่างหาก ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกาลสถานที่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้หนึ่งผู้ใดที่จะมีอำนาจมาให้คำจ้ำจางวัล หรือกีดขวางทางเดินอันชอบธรรมของผู้ปฏิบัติ ขอให้ยึดหลักธรรมหลักวินัยไว้ด้วยดีเถิด ธรรมที่กล่าวนี้จะเป็นธรรมสด ๆ ร้อน ๆ ปรากฏขึ้นที่ใจของผู้ปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติคือการตามร่องรอยแห่งความจริงเข้าไปอยู่โดยสม่ำเสมอ จะต้องบรรลุถึงธรรมแท้ในวันเวลาหนึ่งแน่นอนไม่สงสัย

เบื้องต้นก็ล้มลุกคลุกคลาน เช่นเดียวกับพวกเราที่ฝึกหัดอบรมทำจิตให้สงบด้วยสมถธรรม ต้องใช้คำบริกรรมกำกับ เป็นธรรมบทใดก็ได้ หรืออานาปานสติกำหนดลมหายใจเข้าออกก็ได้ ด้วยความมีสติจดจ่อต่อเนื่องกันไปไม่ขาดวรรคขาดตอน ไม่คาดมรรคคาดผล คาดสวรรค์นิพพาน คาดภาพคาดนิมิตต่างๆ จะรู้อย่างนั้นจะเห็นอย่างนี้ ให้นอกเหนือไปจากงานที่ตนกำลังบริกรรมหรือกำลังกำหนดนั้น นั้นชื่อว่าเป็นการถูกต้องในการประกอบงาน จิตใจจะสงบเมื่อถูกบังคับจากธรรมมีสติธรรมเป็นต้น เหตุที่ต้องบังคับก็เพราะกิเลสเป็นผู้บังคับผลักดัน หรือจุดลากใจออกนอกกลุ่มนอกทางตลอดเวลามาก่อน จนหาความสงบสุขไม่ได้นั่นแล

ด้วยเหตุนี้ผู้ต้องการความสงบอันเป็นฝ่ายธรรม จึงต้องได้หักห้ามจิตใจ ฝึกฝนทรมานจิตใจ หนักบ้างเบาบ้าง หรือหนักมากในบางครั้ง ตามแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน

วงความเพียร ก็จำต้องทนต้องสู้เพราะอยากเป็นคนดีมีสุขอันสมบูรณ์ จิตเมื่ออาศัยอำนาจแห่งความเพียรด้วยวิธีการต่างๆ หนักบ้างเบาบ้างก็จะสงบตัวลงได้ ขณะที่จิตสงบนั้นเป็นขณะที่กิเลสสงบตัว เพราะอำนาจแห่งสมถธรรมเข้าระงับดับกัน ใจจะมีความเยือกเย็น ไม่มีสิ่งใดรบกวน คำว่าสิ่งรบกวนนี้หมายถึงความปรุงของจิตที่ถูกผลักดันของกิเลส ทำให้คิดให้ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี้นั้นแล ขณะนั้นความอยากประเภทนี้สงบตัวลง จิตจึงไม่คิดไม่ปรุงเรื่องหนึ่งเรื่องใดให้เพลิดเพลिनเศร้าโศกไปตาม ทรงความสงบไว้ ผลแห่งความสงบนั้นคือความสุข เย็นใจ เบาใจ และปรากฏเป็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์ขึ้นภายในใจตามชั้นแห่งจิตแห่งธรรม

เมื่อจิตมีความสงบพอประมาณ ย่อมไม่หิวโหยกระวนกระวายกับการคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้เหมือนแต่ก่อน แล้วนำจิตดวงที่มีความสงบนั้นพิจารณาโดยทางปัญญา หลังจากพักสงบแล้ว คำว่าปัญญาคือการสอดส่องไตร่ตรองในสภาวะธรรมทั้งหลาย จะเป็นรูป รูปนอกก็ตามรูปในก็ตาม เสียง เสียงดีเสียงชั่วก็ตาม กลิ่น รส เครื่องสัมผัสที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ของเรา พิจารณาหาความจริง ไม่ใช่พิจารณาเพื่อความเพลิดเพลिन ไม่ใช่พิจารณาเพื่อความเศร้าโศกเสียใจเหมือนโลกทั้งหลายเขาคิดเขาปรุง เขาโศกเศร้าเสียใจเพราะความคิดของเขา

แต่ความคิดทางด้านปัญญานี้เพื่อระงับดับสิ่งเหล่านั้น ด้วยความรู้จริงเห็นจริงตามสัตตตามส่วนตามกำลังแห่งสติปัญญา เช่น พิจารณารูป ไม่ว่ารูปเรา ไม่ว่ารูปเขา รูปหญิงรูปชาย มันเป็นรูปด้วยกัน ที่สมมุติว่าเป็นหญิงเป็นชายนั้น เป็นอาการอันหนึ่งที่กิเลสมันแต่งตั้งเสกสรรขึ้นมาให้มีทั้งหญิงทั้งชาย ออกจากคำว่าทั้งหญิงทั้งชายแล้วมันก็ร้ายมนต์เสกเป่าแตกแขนงออกไปไม่มีสิ้นสุด เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ปรากฏเป็นต้นขึ้นมาแล้ว ย่อมแตกกิ่งก้านสาขาแผ่กระจายออกไปไม่มีประมาณ

นี่พอตั้งกองผสมแห่งธาตุขึ้นมา เพราะอำนาจแห่งอวิชชาพาให้เป็นไปแล้ว ก็ปรากฏชื่อขึ้นมาตามกฎแห่งกิเลสสมมุติว่าเป็นหญิงเป็นชาย นอกจากว่าเป็นหญิงเป็นชายแล้ว ยังว่าสวยว่างาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจ และน่าเกลียดน่าชัง ความเกลียดความชังนี้ก็เป็นเรื่องของกิเลส ไม่ใช่เรื่องของธรรม น่ารักใคร่ชอบใจก็เป็นเรื่องของกิเลส มันเป็นโครงการของกิเลสทั้งมวลในตัวของคุณคน นี้แลเรียกว่ากิ่งก้านของมัน และยังแตกแขนงออกไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด นี่เป็นเรื่องของกิเลสที่ฝังอยู่ในจิตใจของแต่ละคนและสัตว์ทั่วไตรโลกธาตุ

ที่นี้คำว่าปัญญา ก็คือการคลี่คลายดูสกลกายที่กิเลสเที่ยวปกเสียบไว้อย่างลึกถึงชั่วหัวใจเราจนทะลุหัวใจ ว่าหญิงว่าชาย ว่าสวยว่างาม แล้วแยกแยะออกโดยความจริงอันเป็นฝ่ายธรรมว่ามันสวยงามที่ตรงไหน ดูไปตั้งแต่ผมเรื่อยไป ผมเส้นหนึ่งมันก็

สกปรกเท่ากันกับเส้นหนึ่งของมัน แล้วเต็มอยู่บนศีรษะของเรา มันก็เต็มไปด้วยของ
ปฏิภูลในเส้นผมนั้น ๆ เวลาตกลงในอาหารการบริโภค สะอิดสะเอียนไม่อยากจะ
ประทานกัน ทั้ง ๆ ที่ว่ามันสวยงามงาม แต่ก็พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกแง่ทุกมุม
เรื่องของกิเลสเป็นอย่างนั้น

นี่เราพิจารณาแก้ความผูกมัดของกิเลส ความปักปิ่นเขตแดนอย่างจรมิตของ
กิเลสถอนกันขึ้นมาด้วยปัญญา มันสวยงามที่ตรงไหน มีแต่ผมเท่านั้นรักได้ที่ไหน มัด
ผมที่เขาตัดทิ้งไว้แล้วไม่มีเจ้าของเอามาดูซิ เอามาชมซิ ชอบไหม ใครจะชอบที่ไหน
เพียงเส้นผม ขนก็เหมือนกันอีก เอ้าหนังจงแยกเข้าไป นี่ละนักปฏิบัติ นักรื้อถอนสิ่ง
จอมปลอมที่ฝังลึกอยู่ในหัวใจออกมาให้เห็นความจริงด้วยปัญญาธรรม สติธรรมให้
แยกอย่างนี้

ดูหนัง ทั้งหนังเขาหนังเรานั้นเป็นหนังด้วยกัน หนังหญิงหนังชายมันเป็นหนัง
ด้วยกัน ดูข้างนอกเป็นยังไง สะล้ากกันอยู่ตลอดเวลา สิ่งใดเข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ เครื่อง
นุ่งห่มใช้สอยถ้าเข้ามาคละเคล้ากับร่างกายที่ว่าสวยงามนี้แล้ว มันกลายเป็นของ
สกปรกโสโครกไปหมด ไม่ว่าเสื้อผ้าเครื่องใช้ไม้สอย ที่อยู่อาศัย ต้องชะต้องล้างต้อง
เช็ดต้องถูต้องปัดต้องกวาด เพราะร่างกายนี้มันเป็นตัวปฏิภูลหมดทั้งตัวอยู่แล้ว เป็นแต่
กิเลสมันบังคับหัวใจของคนโง่เพราะอำนาจของมัน ให้เห็นไปตามมันให้เชื่อถือนั้น เลย
ว่าเป็นของสวยของงามไปเท่านั้น ความจริงมันปลอมทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ มันงามที่ไหน

เอ้าดูหนัง ดูข้างนอกก็เป็นอย่างนี้ ต้องได้ชะได้ล้างอยู่ทุกวันทุกเวลา เสื้อผ้า
เครื่องใช้ไม้สอยต้องซักต้องฟอกต้องล้างต้องเช็ดต้องถู ไม่ยั้งนั้นดูไม่ได้ เอ้า พลิกเข้าไป
ข้างใน เอาข้างในออกมาข้างนอก ดูซิเป็นยังไง หนังเขาหนังเรา ถลกออกมาให้เห็นชัด
เจนด้วยความจริงไม่ใช่ปลอม มันเยิ้มไปด้วยปุพโพโลหิต น้ำเน่า น้ำหนอง และนานวัน
ไปกว่านั้นก็เน่าเฟะไปหมด ไม่ว่าหนังว่าเนื้อว่าเอ็นว่ากระดูก เต็มไปด้วยของปฏิภูล
หมดทั้งตัวของมนุษย์เรา หากความสะอาดสะอาดอันที่ไหนมี ทำไมจึงหลงกันเอานักเอาหนา
ว่าเป็นของสวยของงาม ทั้ง ๆ ที่มันเป็นป่าช้าฝังศพหมดทั้งตัว แม้ชิ้นเดียวที่จะยกออก
มาอวดว่าเป็นของสวยของงามน่ารักใคร่ชอบใจไม่มีเลย ทำไมถึงได้จมกับความกลม
ของกิเลสถึงขนาดนี้มนุษย์เราทั้งคน

เฉพาะอย่างยิ่ง เรานักปฏิบัติ ธรรมที่จะเปิดเผยที่จะสอดส่องมองหาความจริง
ในสกลกายนี้มีอยู่คือ ปัญญา พิจารณาสอดแทรกลงไปตามความจริงทั้งหลายที่กล่าวมา
นี้ ทบทวนวกไปเวียนมา คลี่คลายดูทั้งภายในภายนอกจนตลอดทั้งถึงหลายครั้งหลาย
หน จนเป็นที่เข้าใจไปโดยลำดับ ๆ และเข้าใจอย่างรู้แจ้งแทงทะลุภายในร่างกายอันนี้
แล้ว ความรักมันถอนตัวทันที ความว่าสวยงามถอนตัวทันที เพราะนั่นเป็นของปลอม

จะยังเหลือแต่ความจริง ความจริงชั้นอสุภะก็เป็นความจริงชั้นหนึ่ง มันไม่สวยไม่งาม
 ลบล้างคำว่าสวยงามนั้นได้ จากนั้นก็เป็นอนิจจังแปรสภาพ

ธรรมดากิเลสมันไม่ได้ว่านะว่าโลกนี้เป็น อนิจจัง มันบังคับให้เป็น นิจัง ให้เป็น
 สุขให้เป็นอตุตา ไปหมดทั้งโลกธาตุ นี่เป็นเรื่องของกิเลส มันปลอมเต็มตัวของมันเช่น
 นี้ เรื่องธรรมแยกไปตามความจริงอย่างเต็มภูมิ ในร่างกายนี้มันเป็น อนิจจัง หมดทั้งร่าง
 เลย มันแปรอยู่ตลอดเวลา ยิ่งคนตายแล้วยังเห็นได้ชัด เอาไว้ประมาณสัก ๒๔ ชั่วโมง
 เท่านั้นเริ่มส่งกลิ่นคูลุงไปแล้ว ก้าวเข้ามาในบ้านในวงศพนั่นจะไม่ได้เสียแล้ว ทั้งๆ ที่
 คนๆ นี้แต่ก่อนราวกับเป็นเทวดา แล้วกลายเป็นป่าช้าฝังดินบนบ้านให้เห็นอย่างชัดเจน

ถ้าพิจารณาตามหลักความจริงแล้ว ทำไมจะไม่ย้อนถึงตัวเราผู้ที่ยังไม่ตายไปเห็น
 ศพที่ตายแล้วได้ นี่เรียกว่าปัญญา พิจารณาคลี่คลายออกไป กำหนดให้เนาไปทั้งๆ ที่ไม่
 ตายนี้แล เพราะมันจะตายแน่ๆ ข่ายคือปัญญากางไว้ข้างหน้า ดักมันไว้ให้หมด เอ้า
 สมมุติขึ้นว่าตาย มันยังไม่ตายมันก็ต้องตายแท้ๆ ปัญญาหยั่งทราบไว้หมด กำหนดตัว
 ของเราตาย หรือกำหนดตัวของเขาตายอยู่ต่อหน้าเรานั้นแหละ แล้วเป็นยังไงศพคน
 ตายต้องขึ้นอืดและเน่าพอง จากเน่าพองแล้วก็ระเบิดตัวออกมา แล้วดูอาการไหนดูได้
 ไหม ดูไม่ได้หมดทั้งร่างเลย นำสะอิดสะเอียน นอกจากนั้นยังน่ากลัวเสียอีก นี่คือความ
 จริงชั้นหนึ่ง

จากนั้นก็กำหนดกระจายลงไป ส่วนที่เป็นน้ำก็กลายเป็นน้ำตามธรรมชาติของมัน
 ส่วนที่เป็นดินก็กลายเป็นดินตามสภาพของมัน เป็นลม เป็นไฟก็ไปตาม
 สภาพของตนเอง นี่ก็เป็นความจริงชั้นหนึ่งของปัญญาที่พิจารณาให้ถึงความจริงตามขั้น
 ที่กล่าวมา หลายครั้งหลายหน ถือว่าเป็นงานของตนในภาคปฏิบัติ

ไม่ต้องไปคิดให้กิเลสมันหลอกว่า ได้พิจารณาแล้วหลายครั้งหลายหน นี่เป็น
 ความหลอกของกิเลส หลายครั้งหรือไม่หลายครั้งก็ตาม เมื่อยังไม่เข้าใจต้องพิจารณา
 จนเข้าใจ เช่นเดียวกับเรารับประทานอาหาร จะนั่งรับประทานนานไม่นานไม่สำคัญ
 สำคัญที่ความอึด อึดเมื่อไรก็หยุดได้ ถ้ายังไม่อึดหยุดไม่ได้ เพราะธาตุยังไม่พอกับ
 ความต้องการ นี่ความจริงยังไม่พอกับความต้องการ ต้องพิจารณาให้พอจนถึงความ
 จริง เมื่อถึงความจริงในขั้นใดแล้วยอมพอตัว เช่น การพิจารณาร่างกายตั้งที่กล่าวมา
 เมื่อถึงความจริงเต็มส่วนของรูปขันธ์ได้แก่ร่างกายนี้แล้ว จิตยอมถอดถอนความยึดมั่น
 ถือมั่นในกาย พร้อมกันกับความรู้อัจฉริยะแห่งทะลุในกาย ทั้งเป็นฝ่ายอนิจจัง ทุกข์ อนตตา
 ทั้งเป็นฝ่ายอสุภะอสุภะตลอดทั่วถึงหมด นี่เรียกว่าปัญญาชั้นหนึ่ง

ที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือทุกขเวทนาที่มีอยู่ในร่างกาย อันเป็นสิ่งที่เด่นชัดในขั้นนี้
 นี้ ในขั้นนี้หน้านี้ ทุกขเวทนาที่เกิดทุกขขึ้นในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือขณะนั่งภาวนานานๆ

นี่ก็เป็นปัญญาอีกชั้นหนึ่ง แต่ปัญญาชั้นนี้เป็นปัญญาชั้นเฉียบขาดผาดโผน เป็นชั้นที่เด็ดเดี่ยวอาจหาญมากที่สุด จะเรียกปัญญาเกิดขึ้นในเวลาจนตรอกก็ได้ หรือปัญญาจนตรอกก็ได้ และทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ดีมาก เกิดทุกขเวทนาถ้าหรือสาเหตุสมากเท่าไร สติปัญญานี้ยิ่งหมุนตัวเป็นเกลียวเข้าไปกับทุกข์ แยกทุกข์ออกจากกาย แยกกายออกจากทุกข์ แยกทุกข์กับกายออกจากจิต หรือดูจิตแล้วดูทุกขเวทนา แล้วดูกาย ให้เห็นความจริงเป็นสัจเป็นส่วนตัวด้วยปัญญานั้นไม่ยอมถอย

คำว่าอยากให้ทุกข์หายไปอย่าไปอยาก ถ้าไม่ประสงค์ให้ทุกขเวทนามันรุนแรงยิ่งขึ้น เพราะความอยากนี้เป็นสมุทัย อยากให้ทุกข์หายไปทุกข์ยิ่งเพิ่มขึ้น อยากทราบความจริงในกาย เวทนา จิต นั่นแลเป็นความอยากที่ชอบธรรม เรียกว่าเป็นมรรคคือทางที่จะให้เรา รู้แจ้งเห็นจริงตามความจริงที่ต้องการ ให้อยากลงตรงนั้น ในขณะที่ทุกข์เกิดขึ้นมาก ๆ อย่างล้นตาย อย่างหมายป้าช้า อย่างหมายความล้มความตาย อย่างหมายเรื่องความอยากหายจากความทุกข์ทั้งหลาย แต่ให้มุ่งมั่นต่อความจริงด้วยปัญญา มีปัญญานี้เท่านั้นจะเป็นผู้ฟาดฟันหั่นแหลกสิ่งจอมปลอมที่คาดโน้นหมายนี้ ป้าช้าป้ารก ชั่วที่ไหนด่าที่เป็นที่ตาย ตลอดถึงความทุกข์ทรมานต่างๆ ให้ขาดสะบั้นลงประจักษ์ใจ ในขณะนั้น ปัญญาจะฟาดฟันหั่นแหลกให้เห็นจริงไปหมด แล้วมายึดกันที่จิตอันเป็นหลักใหญ่แห่งความจริงทั้งสามคือ กาย เวทนา จิต

ทุกขเวทนามีเป็นความจริงอันหนึ่ง กายก็เป็นความจริงอันหนึ่ง จิตก็เป็นความจริงอันหนึ่ง เมื่อต่างอันต่างจริงแล้ว ความอัศจรรย์ของจิตก็แสดงขึ้นเต็มที่ในขั้นนี้ หลังจากทุกขเวทนาดับลงไป ฉะนั้นการพิจารณาเพื่อความรู้จริงนั่นแลคือความถูกต้องของการพิจารณา ทุกข์จะหายไม่หายไม่สำคัญขอให้รู้ความจริง นี่เป็นหลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง นี่เป็นปัญญาแขนงพิเศษแขนงหนึ่ง

ส่วนสัญญา สังขาร นี้ขึ้นอยู่กับจิตชั้นละเอียด แม้จะอธิบายให้ฟังก็จะเข้าใจได้ยากเมื่อยังไม่ถึงขั้นจะควรเข้าใจ สัญญา ความหมาย มันหายไปจากจิตนี้แล ผู้ปฏิบัติเท่านั้นจะทราบเรื่องสัญญาของตัวเองได้อย่างชัดเจนและปลดปล่อยกันได้ หายความหลงกลวงตัวเอง คำว่าสัญญาคือตัวเรา มันซึมออกไปเหมือนกระดาษซึม ออกไปเป็นภาพ เมื่อซึมออกไปเราก็ไม่รู้ เมื่อปรากฏเป็นภาพออกมาแล้วเราก็ไม่รู้ เราไปเข้าใจว่าเป็นมาจากที่อื่นที่ใด ก็ไปหลงเพลินอยู่กับภาพต่างๆ เรื่องราวต่างๆ ที่สัญญาวาดขึ้นมา ใจจึงอยู่กับเรื่องนั้นเรื่องนี้อันเป็นเงาออกมาจากสัญญานั้นแล เมื่อจิตถึงขั้นนี้แล้วก็ทราบเอง พอกระดิกออกหรือซึมออกนิตเท่านั้นจะเป็นการเตือนสติที่พร้อมอยู่แล้วให้รู้และดับกันลงทันที ๆ สุดท้ายก็รู้ได้อย่างชัดเจนว่า สิ่งเหล่านี้กระเพื่อมหรือซึมระบายออกมาจากขั้นนี้เท่านั้น มาหลอกตัวเองให้หลงตาม

พูดถึงขั้นปัญญาในการพิจารณารูป จะพิจารณารูปไหนก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ท่านให้ไปเยี่ยมป่าช้า แม้จะมีอยู่ในตัวเราที่เรียกว่าป่าช้า สัตว์ที่ประเภทมีอยู่หมดในร่างกายของเรา แต่เราก็ไม่สามารถทราบได้ ท่านจึงให้ไปดูป่าช้าผีตายอย่างเด่นชัดคือ ดูศพคนตายแล้วในป่าช้า แล้วย้อนเข้ามาเทียบกับตัวเราเองซึ่งมีความจริงเท่ากันเป็นเหมือนกัน พอได้หลักได้เกณฑ์จากนั้นแล้วก็ย้อนมาพิจารณาตัวเรา ปล่อยการไปเยี่ยมป่าช้าภายนอกก็ได้ นี่พูดถึงขั้นปัญญา ให้พิจารณาสอดส่องบังคับบัญชากันด้วยสติอยู่โดยสม่ำเสมอ

การฝันนั้นคือการต่อสู้กับกิเลส การอดการทนในการประกอบความพากเพียรนั้นคือการต่อสู้กับกิเลส คือการขัดการขึ้นกิเลส ไม่ใช่การคล้อยตามกิเลส ความอ่อนแอความขี้เกียจขี้คร้าน ความเห็นแก่ความสะดวกสบาย เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลจงทราบไว้โดยทั่วกัน อันนี้เคยฝังใจเรามาแล้ว เพราะฉะนั้นนิสัยกิเลสประเภทนี้ เวลาเรามาบวชมันจึงตามรังควานเรา ทำลายเราอยู่เสมอ แล้วกล่อมเราให้หลับสนิทโดยไม่รู้สึกรู้ว่านั่นคือกิเลสเลย มีทุกรูปทุกนามทุกดวงใจ ทำไมเราจะทราบไม่ได้เมื่อสนใจอยากทราบ

ธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องส่องเป็นเครื่องวิพากษ์วิจารณ์ เป็นเครื่องพินิจพิจารณาที่จะให้ทราบสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นเรื่องของกิเลส ว่าเป็นเรื่องจอมปลอมโดยไม่ต้องสงสัย เพราะธรรมมีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้น นับวันที่จะเหนือกิเลสขึ้นไปทุกวันเมื่อได้รับการอบรมการศึกษา การบำรุงการรักษายู่เสมอ จิตก็จะมีเจริญขึ้นเป็นความสงบ สุข ปัญญาที่เจริญด้วยความเฉลียวฉลาดรอบตัวและรวดเร็ว สติกับปัญญานับวันเกรียงไกร และกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมชาตินี้แลจะสามารถรู้สิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ได้โดยลำดับไม่สงสัย จนถึงขั้นรู้แจ้งแทงทะลุ ไม่มีอะไรมาแสดงอาการอย่างนั้นให้เราเห็นอีก

อาการเหล่านี้มันเป็นกิเลส เป็นเครื่องหลอกลวง เป็นเครื่องก่อกวนอย่างลึกลับอย่างละเอียดแหลมคม มากเกินกว่าสติปัญญาของเราจะตามทันมันได้ในขั้นเริ่มแรก ต่อเมื่อได้อบรมสติปัญญาด้วยความพากเพียรอยู่โดยไม่ลดละ อยากรู้ก็ไปไม่พ้น สติธรรม ปัญญาธรรม ขันติธรรม วิริยธรรม นี่เป็นธรรมสำคัญมาก ที่จะตามล้างตามผลาญกิเลสตัวข้าศึกให้แหลกแตกกระจายไปจากจิตใจ นี่แลที่ว่าธรรมนับวันเหนือกิเลสขึ้นไปโดยลำดับเมื่อได้รับการอบรมศึกษาฝึกซ้อมสติปัญญาอยู่เสมอ

อย่าไปคิดครั้งพุทธกาลกับครั้งนี้มีความแตกต่างกัน ไม่มีสิ่งใดแตกต่างกันโดยหลักความจริง ครั้งนั้นกิเลสก็มีอยู่ในหัวใจสัตว์โลกเหมือนกัน มีกิเลสอย่างหยาบอย่างกลาง อย่างละเอียด มีในหัวใจของสัตว์โลกเช่นเดียวกัน ต้องได้รับอุบายวิธีการ

จากพระพุทธเจ้าแนะนำสั่งสอนในการแก้การถอดถอน การปราบปรามกิเลสเช่นเดียวกันกับสมัยปัจจุบันนี้ กิเลสจากโน้นมาถึงสมัยนี้ก็เป็นกิเลสประเภทเดียวกัน ไม่มีกิเลสตัวใดเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสถานที่เวลาลำเวลา มาถึงสมัยเรานี้เป็นกิเลสประเภทหนึ่งขึ้นมา ไม่ใช่กิเลสประเภทครั้งพุทธกาลนั้น จำต้องเปลี่ยนแปลงอรรถธรรมขึ้นมาแก้ไขกันใหม่จึงจะทันกัน อย่างนี้ไม่มี มันจะออกมาแง่โตมุ่มโตก็ตาม เป็นแ่งของกิเลส เป็นมุ่มของกิเลสที่จะต้องปราบด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่นอกเหนือไปจาก สวากขาตธรรม นี้เลย สำคัญที่จะนำธรรมมาใช้ให้เหมาะสมกับกิเลสประเภทนั้นๆ เท่านั้น

อย่าเสียดายชีวิตอันเป็นเครื่องฝังจมอยู่กับกิเลส เอ้า ตายให้ตายด้วยอรรถด้วยธรรม เป็นสิ่งที่สง่างามมากในเพศของนักบวชเรา สติปัญญาให้มีพิจารณา เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ ไม่มีอะไรที่เลิศยิ่งกว่าธรรมภายในใจ เราไม่ยากพูดว่าธรรมในที่โน้นธรรมในที่นี้เพราะไม่สนิทใจเลย ถ้าพูดว่าธรรมในใจหรือใจกับธรรมเป็นอันเดียวกันนั้นถึงไหนถึงกัน เราพูดได้เต็มปากเพราะรู้อยู่เต็มใจไม่ได้อวด ให้ปฏิบัติลงที่นี้

เวลานี้จิตกำลังเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา เราทราบไหม นักปฏิบัติเท่านั้นจะทราบ ผู้อื่นหาทางทราบได้ยาก นอกจากผู้นั้นก็เป็นผู้สนใจในการปฏิบัติจะทราบถึงเรื่องราว ใจนี้เรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา ความโลภเกิดขึ้นมันสุขเมื่อไร มันบิบบหัวใจ ความโกรธเกิดขึ้นก็บิบบหัวใจ ความรักความชัง ความเกลียด ความโกรธอะไรก็ตามเกิดขึ้นมันบิบบหัวใจทั้งนั้น แล้วทำไมใจจะไม่เรียกร้องหาความช่วยเหลือ แม้แต่เราได้รับความทุกข์ความลำบากด้วยเหตุผลกลไกใดๆ ยังต้องเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากผู้อื่น นี้ใจก็เช่นเดียวกัน เรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา

เราจะนำอะไรไปช่วยจิตใจ หรือจะนำพินนำไฟเข้าไปเผาให้มันแตกกระจายไปอีกชั้นหรือ นี้ไม่สมควรแก่นักปฏิบัติเราเลย จิตมันติดอะไรตามแก้ให้ได้ อย่าเห็นว่าเป็นความลำบากลำบากซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสหลอกทั้งนั้น อย่างนี้จะแก้ได้ เอ้า แก้งไป พิจารณาลงไป นี่เป็นชั้นปัญญาที่ควรพิจารณา นี่เป็นชั้นหนึ่งของการพิจารณาทางปัญญา

ที่นี้เมื่อถึงเวลาเราต้องการความสงบ เราจะพิจารณาธรรมบทใด ก็ดังที่เราเคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อถึงขั้นพอมีหลักมีเกณฑ์แล้วไม่ได้ถามใครแหละ จะรู้เอง ยิ่งจิตมีฐานแห่งความสงบดีด้วยแล้ว ไม่ต้องนำคำบริกรรมมาบริกรรมเลย พอกำหนดเท่านั้นจิตสงบลงไปเลยเพราะความชำนาญ ต่างกัน เช่นเดียวกับเราเริ่มเรียนหนังสือเขียนหนังสือจะเขียนแต่ละตัวนี้เราต้องระลึกเสียก่อน อักษรนั้น สระนั้นหรือพยัญชนะนั้น กว่าจะมาประสมตัวได้ก็เสียเวลานาน ที่นี้กับความชำนาญในการเรียนการเขียนแล้วนั้นเป็นอย่าง

ไร พอจะเริ่มเขียนชื่อหรือนามอะไร ทั้งสระทั้งพยัญชนะมาพร้อมกันเลยทีเดียว นี่การพิจารณาด้วยความคล่องแคล่วด้วยความชำนาญก็เหมือนกันเช่นนั้น ไม่ใช่จะต้องตั้งทำตั้งทางหาค่าปริกรรม กำหนดอย่างนั้นกำหนดอย่างนี้ เหมือนเด็กเริ่มเรียนหนังสือเขียนหนังสือนั่นเลย พอกำหนดก็มาพร้อมกัน ๆ

เวลาจะต้องการความสงบ ไม่ต้องคิดถึงยุ่งกับเรื่องความคิดทางด้านปัญญาใด ๆ ทั้งสิ้น ให้ทำหน้าที่เพื่อความสงบอย่างเดียว ทำงานให้เป็นวรรคเป็นตอน เป็นฝึกเป็นฝ่ายอย่าให้ก้าวก่ายกัน เป็นความล่งเลงสงสัย ไม่ถูกทาง เมื่อจะทำความสงบ จงทำให้สงบมีหน้าที่อย่างเดียวกัน เหมือนกับเราไม่เคยพิจารณาทางด้านปัญญามาเลย ตั้งหน้าปักจิตให้สงบ

การปักจิตให้สงบนี้ถ้าพูดถึงเป็นผลแล้ว ก็มีแต่ผลแห่งความสุขสบายในขณะนั้นเท่านั้น แต่ผลแห่งการแก้กิเลส ถอดถอนกิเลสให้หมดเป็นขั้นเป็นอันนั้น ไม่ได้จากสมาธิ ต้องถอดต้องถอนด้วยอำนาจของปัญญา แต่การปักสมาธินี้เพื่อเอากำลังในการประกอบงานโดยทางสติปัญญาต่อไป ไม่ได้พักไม่ได้ ต้องพัก ท่านจึงว่าสมาธิกับปัญญาเป็นธรรมที่แยกกันไม่ออก หากที่ค้ำไม่ได้เลย เพราะเป็นความจริงอย่างนั้น

คนเราเมื่อทำงาน อิดหิวเมื่อยล้าต้องพัก พักผ่อนนอนหลับหรือรับประทานอาหาร เวลาจะหมดไป อาหารการบริโภคจะสิ้นเปลืองไป ก็เพื่อกำลังวังชาของธาตุขันธ์เพื่อทำงานและผลของงานต่อไป การพักสงบในสมาธิก็เช่นเดียวกัน เพราะจิตประเภทที่มีความสงบตัวแล้วย่อมไม่หิวโหย ย่อมไม่เผลอเผลอไปตามอารมณ์ต่างๆ ดังที่เคยเป็นมา พาพินิจพิจารณาอะไรก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เป็นปัญญาจริงๆ สมาธิจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความอึดตัว และตั้งหน้าพิจารณาทางด้านปัญญาได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

ถึงกาลที่ควรพิจารณาปัญญาให้พิจารณา จะเป็นความสงบขั้นใดก็ควรแก้ปัญญานั้นๆ อย่าไปคาดหวังว่าต้องได้สมาธิขั้นนั้นแล้วจึงพิจารณาปัญญา หรืออยู่ๆ มีสิ่งใดเข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ ควรจะได้อุบายจากสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์นั้น เราก็พิจารณาได้ ทั้งที่จิตยังไม่สงบก็ตาม แล้วแต่ความถนัดและความเหมาะสมกับเหตุการณ์ นี่เป็นหลักสำคัญมากในการปฏิบัติ

เอาให้ได้จิต ไม่มีสิ่งใดประเสริฐยิ่งกว่าจิตในโลกทั้งสามนี้ กามโลก รูปโลก อรูปโลก นี่ท่านเรียกว่าโลกสาม และโลกธาตุสามก็คือนี้แลไม่ใช่อะไร ทั้งสามนี้เป็นโลกที่มีกิเลสเป็นผู้ควบคุมทั้งนั้น ไม่มีโลกใดจะเหนือกิเลสไปได้ กิเลสจึงเป็นตัวมีอำนาจมากที่สุด ในสังสารจักรแห่งความท่องเที่ยวเกิดแก่เจ็บตายของสัตว์ เป็นความบงการของกิเลสทั้งมวล พาให้เกิดพาให้ตาย ให้เกิดในภพนั้นภพนี้ ภพน้อยภพใหญ่ เป็นเรื่องของกิเลส

คืออวิชชาเป็นตัวพาให้เกิด วิชาภได้แก่บาปบุญ เป็นสิ่งที่แทรกไปตามพื้นฐานของ อวิชชานั้น พื้นฐานคืออวิชชาพาให้เกิด สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แทรกพาให้เกิดสูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ ไปด้วยอำนาจแห่งวิชาภกรรมดีและชั่ว บุญบาปต่างกัน ซึ่งมีอยู่ที่จิตของ สัตว์โลก

ไม่มีวิชาใดในโลกนี้จะพิสูจน์ความจริงอันนี้ให้เด่นชัดขึ้นประจักษ์ใจ นอกจาก วิชาธรรม ปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม สามอย่างนี้กลมกลืนกันแล้ว ความจริงเหล่านี้จะเด่นขึ้นมาโดยไม่ต้องสงสัย และไม่ต้องไปถามใครว่าตายเกิดตายสูญ ถามทำไม ความจริงมีอยู่กับหัวใจอยู่แล้ว จะเริ่มทราบไปโดยลำดับตั้งแต่จิตเป็นสมาธิ จิตเป็นสมาธิย่อมเป็นตัวของตัวในขั้นนี้ ขั้นคือรูปกายเป็นอย่างหนึ่ง ความสงบของจิต ความสว่างกระจ่างแจ้งของจิตเป็นอีกอย่างหนึ่ง อยู่ภายในร่างอันนี้ แต่ไม่ใช่ร่างอันนี้

พอถึงขั้นปัญญาที่เกี่ยวติดเกี่ยวพัน มันติดมันสัมพันธ์อยู่กับอะไร ยึดมันถือมัน ในสิ่งใดในธาตุในขั้นอันนี้ พิจารณาไปตั้งแต่รูปกายดังที่กล่าวนี้ จนกระทั่งถึงขั้นพอตัว ไม่มีอะไรสงสัยอีกแล้วภายในร่างกายนี้ ถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในกายออกมา ได้อย่างเด่นชัดหายสงสัย การพิจารณาภายในเวลานั้นหมดปัญหาไปแล้ว เพราะอิมตัวแล้ว เห็นชัดแล้ว จะพิจารณาไปเพื่ออะไรอีก ต้องอย่างนี้จึงเรียกนักปฏิบัติ ให้มันเห็น อย่างนี้ซิ หิวก็ให้รู้ว่าหิว อิ่มก็ให้รู้ว่าอิ่ม มันยึดมั่นถือมั่นด้วยความหิวโหยก็ให้รู้ว่ามันยึดมั่นถือมั่นด้วยความหิวโหย จิตอิมตัวแล้วด้วยการพิจารณาก็ให้รู้แจ้งแทงทะลุตามหลัก ความจริงซึ่งมีอยู่กับตัวนั้นซิ

ที่นี้การพิจารณา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จะเป็นขั้นใดก็ตามไม่ใช่จะต้องพิจารณาไปทั้งหมด พิจารณานี้แล้วพิจารณานั้นเรียงกันไปแบบตำรา นอกจากเป็น ความถนัดและซึมซาบเรียงลำดับของจิตไปเองก็ถูกต้อง ความถนัดในขั้นใด เวทนาใด พิจารณาเถอะ จะวิ่งประสานกันไปหมดในขั้นนี้ทั้งสี่นี้ เมื่อรู้แจ้งชัดเจนแล้ว ขั้นนี้ก็เป็นที่แต่อาการอันหนึ่งๆ เท่านั้น มันไม่ใช่ตัวจริง นี่ละภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้ ต้องรู้ประจักษ์กับตัวเองทุกระยะไป ไม่ยึดความรู้ใครมาถือมายึดว่าเป็นความรู้เป็นสมบัติของตัวเอง

เวทนา ความสุข ความทุกข์ มันมีเกิดมีดับมีตั้งอยู่เพียงเท่านั้นเรื่องของมัน สัญญา ก็มีความเกิดความดับ ถ้าเราไม่หลงมันจะมีพิษมีสงอะไรกับเรา สังขาร ความปรุง ปรุงดีปรุงชั่ว ปรุงอะไรก็ดับไปพร้อมกันทั้งนั้น เป็นความเกิดความดับไปตามๆ กัน เป็นเราเป็นของเราที่ไหน วิญญาณ ความรับทราบ จากรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส มากกระทบตา หู จมูก ลิ้น กายเรา มันก็สักแต่เกิดแล้วดับๆ สัมผัสแล้วดับไปๆ เหมือนแสงหิ่งห้อย แล้วเอาความจริงจากแสงหิ่งห้อยที่ไหนได้ ปัญญาหยั่งทราบ ลงๆ

อาการทั้งห้าคือ รูป ก็เป็นอันว่าผ่านไปแล้วด้วยความรู้อันจริงเห็นจริง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นส่วนละเอียด เว้นเวทนาจิต เวทนาที่เกิดขึ้นภายในร่างกายรู้ได้ชัด ปล่อยไว้วตามเป็นจริง สัญญา สังขาร วิญญาณแต่ละอาการ ฟังแต่ว่าอาการๆ มันเป็นตัวเป็นตนเป็นสัตว์เป็นบุคคลที่โหนกกัน ถ้ามันเป็นสัตว์เป็นบุคคลมันจะเป็นอาการได้ยังไง อาการมีการเกิดขึ้นมีการดับไป มีการเคลื่อนไหวกันอยู่ตลอดเวลา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เต็มตัวของมัน ทุกชั้นเห็นได้อย่างชัดเจน จิตเมื่อเห็นได้อย่างชัดเจนแล้วย่อมไม่หลงอาการของตัวเอง ย่อมไม่ตื่นเงาของตัวเอง อาการทั้งห้านี้คือเงาของจิตนั่นเอง จิตมีอวิชชาเป็นตัวลอกให้หลงอยู่ในนั้น แล้วตีตะล่อมเข้าไปๆ ดังที่กล่าวมานี้ จนกระทั่งรู้แจ้งเห็นชัดในอาการที่กล่าวมา คือ รูป เวทนา สุข ทุกข์ ฉะเฉยๆ ภายในร่างกายนี้ สัญญาความจำได้หมายรู้ สังขาร ความคิดความปรุง วิญญาณ ความรับทราบเวลามีสิ่งที่มาสัมผัส แล้วดับๆ ทั้งห้านี้เป็นอาการอันหนึ่งๆ เท่านั้น หลงมันอะไร นี่หมายถึงปัญญาเห็นชัดแล้วย่อมปล่อยวางเอง

เมื่อเป็นเช่นนั้นคำว่า อวิชชา ซึ่งอาศัยสายทางทั้งห้านี้เป็นที่ออกเที่ยวหากินก็ถูกตัดเข้ามาๆ อวิชชาหาทางเดินไม่ได้ จะเดินทางตาเพื่อไปสู่รูป เดินทางหูเพื่อไปสู่เสียง หลงรักหลงซังในรูปในเสียง เดินเข้าสู่กลิ่นสู่รส เครื่องสัมผัสต่างๆ ให้เกิดความรัก ความซัง ความเกลียดความโกรธดังที่เคยเป็นมา ก็ถูกตัดหมดแล้วด้วยปัญญา อวิชชาหาทางเดินไม่ได้ หดตัวเข้าไป เหล่านี้มีแต่อาการ ไม่ใช่กิเลสนะ รูปไม่ใช่กิเลส เวทนาไม่ใช่กิเลส ไม่ว่าสุขว่าทุกข์เฉยๆ ไม่ใช่กิเลสทั้งนั้น สัญญา สังขาร วิญญาณแต่ละอย่างๆ ไม่ใช่กิเลส แต่เป็นทางเดินของกิเลส หรือเป็นเครื่องมือของกิเลสต่างหาก ดูให้ดีพิจารณาให้รอบ อย่าตื่นเงาคือชั้น

เมื่อสติปัญญาได้กลั่นกรองหรือฟาดฟันเข้าไปฟันเข้าไป สิ่งเหล่านี้จึงทราบได้ชัดว่าเป็นเพียงเครื่องมือ แล้วตัดกันออก ตัดสะพานที่เชื่อมโยงให้ขาดวรรคขาดตอนก็เหลือแต่ อวิชชาปุจฉยา สงขารา ให้เกิดโน้นเกิดนี้ เหลือแต่อวิชชา อวิชชาตัวนี้ลึกลับซับซ้อนเกินกว่าสติปัญญาธรรมดาจะรู้ได้ ต้องเป็นมหาสติมหาปัญญาเท่านั้นที่จะฟาดฟันเห็นหลักกันเข้าไปได้

นี่แหละการพิสูจน์วิภูจักรวิภูจิต จะว่าการพิสูจน์วิภูจักรก็ถูก การถอดถอนวิภูจักรออกจากจิตโดยสิ้นเชิงก็ไม่ผิดเพราะมันอยู่ด้วยกัน เมื่อพิจารณาเข้าไปถึงขั้นนี้แล้วมันหมดปัญหาจะไปสืบท่อ จะไปติดต่อกับการพิจารณารูป พิจารณาเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันหมดการสืบท่อ คือจิตอิมัตถ์หมดแล้ว สิ่งที่ไม่อิมัตถ์ก็คือความติดต่อกายในจิต เมื่อมีปัญหาอยู่แล้วมันติดต่อกันอะไร และอะไรที่ปรากฏนั่นแหละคือสมมุติ กำหนดสติปัญญาเข้าไปตรงนั้น ตามหลักธรรมชาติแล้วจะเป็นความอัศจรรย์อยู่มาก

ภายในจิตดวงนั้น แต่ความอัศจรรย์นั้นคือเครื่องหลอกอย่างละเอียดของอวิชา เมื่อสติปัญญาทันมันแล้วอันนั้นก็แตกกระจายไป สลายไปหมดไม่มีสิ่งใดเหลือเลย นี่แลคือการทำลายสังสารจักรภายในจิต

เมื่ออวิชาดับลงไปแล้วทำไมจะไม่รู้ได้อย่างชัดเจนว่า จิตนี้เคยเกิดเคยตายมากี่ภพกี่ชาติ ภพน้อยภพใหญ่ เพราะอะไรเป็นสาเหตุทำไมจะไม่รู้ ตัวที่เป็นสาเหตุนี้ได้ถูกทำลายกระจายลงไปหมด ไม่มีอะไรแม้แต่ผุยผง จิตนี้บริสุทธิ์เต็มตัวแล้วจะไปเกิดที่ไหนอีกล่ะ นี่การพิสูจน์จิตและการตายเกิดตายสูญ ต้องเอาหลักพุทธศาสนาเท่านั้นเป็นเครื่องพิสูจน์ หลักพุทธศาสนาก็กลมกลืนกันด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จึงจะสมบูรณ์

คำว่าปริยัติก็ได้แก่การเรียนรู้ เช่น เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่คือปริยัติ นำวิธีการที่อุปชฌายะสอนไปปฏิบัติ เรียกว่าปฏิบัติ การรู้เห็นไปโดยลำดับ ค่อยถอดถอนตนไปด้วยความรู้ความเข้าใจไปโดยลำดับนี้เรียกว่าปฏิเวธ ค่อยรู้แจ้งเข้าไปโดยลำดับจนกระทั่งรู้แจ้งแทงทะลุหมด ก็เลสต้นหาอวิชาหมดภายในใจแล้วอะไรจะไปเกิดที่นี้นะ หมดประจักษ์ภายในจิต ไม่ต้องไปถามใคร ถามทำไม ความจริงเต็มหัวใจอยู่นี้ถามเพื่ออะไร สนุทธิฐิติโก ความรู้เองเห็นเองพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด มอบพระโอวาทไว้สำหรับพิสูจน์ตนเอง เพราะความจริงมีอยู่กับทุกคน เมื่อเห็นแจ้งเห็นจริงแล้วจะไปถามใคร

นั่นแหละคำว่าวิภูจักรบรลัยจากจิตบรลัยอย่างนี้ ตายแล้วไม่เกิดคืออะไรที่นี้ก็คือจิตดวงนี้ ตายก็หมายถึงธาตุชั้นธสลายเท่านั้น จิตนี้เคยเกิดเคยตายที่ไหน ไม่เคยมีแต่อวิชาพาให้กลิ้งไปกลิ้งมาเหมือนฟุตบอลเท่านั้นเอง พออวิชาหมดฤทธิ์หมดอำนาจแล้วมันไม่กลิ้งละที่นี้ นั่นแหละ ธมฺโม ปทีโป ความสว่างกระจ่างแจ้งของธรรมคือใจ ความสว่างกระจ่างแจ้งของใจคือธรรม ธรรมกับใจเป็นอันเดียวกัน เอโก ธมฺโม ธรรมอันเอก ได้แก่ใจที่บริสุทธิ์นี้

เอาที่นี้สงสัยที่ไหน จะไปเกิดที่ไหน ไม่เกิดแล้วจะสูญไปไหนที่นี้ จิตดวงนี้สูญไหม จิตดวงที่ว่าบริสุทธิ์เวลานี้นะ ไม่มีอะไรเข้าเกี่ยวข้องแล้ว ยังรู้ตัวอยู่ว่าไม่มีอะไรเข้าเกี่ยวข้องแล้วจะสูญไปไหนที่นี้ นี่แหละท่านว่า นิพพานสูญ เอาสูญทั้งรู้ๆ อยู่นี้จะว่าย่างไร สูญในบรรดาสิ่งที่เป็นสมมุติ ก็เลสอาสวะประเภทต่างๆ สูญไปหมด ผู้ที่รู้ว่ากิเลสสูญนั้นรู้ที่อยู่มีอยู่ นั้น แต่ไม่มีอยู่แบบโลกสงสารอันเป็นเรื่องสมมุติ และไม่สูญไปแบบโลกสงสารอันเป็นเรื่องสมมุติอีกเหมือนกัน รู้ที่อยู่อย่างนั้น สูญแบบนิพพาน สูญแบบผู้บริสุทธิ์ มีอยู่แบบผู้บริสุทธิ์ ไม่ใช่สูญแบบคนมีกิเลสครอบหัวใจ ทั้งมีอยู่ทั้งสูญไปเป็นเรื่องของคนมีกิเลสครอบหัวใจ ท่านผู้สิ้นกิเลสแล้วสิ้นอยู่ตรงนี้

นี่ผลแห่งการปฏิบัติอยู่ตรงนี้ ไม่อยู่กาลโน้น ไม่อยู่สถานที่นี้ ไม่อยู่ที่ไหน เอาให้จริงให้จิ้งนักปฏิบัติ ถ้าอยากเห็นความเลิศความประเสริฐของใจว่าไม่มีอะไรเสมอในโลกนี้ อยู่ที่ตรงนี้ พระพุทธเจ้าสอนสดๆ ร้อนๆ สวากขาตธรรม เหมือนพระองค์ประทับอยู่แสดงด้วยพระโอษฐ์ เราอ่านธรรมบทข้อใดก็ตาม เหมือนกับพระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทให้กับเราผู้เข้าใจในการอ่านอยู่เวลานั้นๆ ให้พากันเข้าใจ นี่ละ ศาสดาไม่อยู่ที่ไหน อยู่ที่ความจริง หลักของศาสดาแท้คือผู้รู้ผู้บริสุทธิ์ นี่คือธรรมแท้ละ ที่นี้

พูดถึงธรรมแท้ อากาณแห่งธรรมก็ได้กล่าวมาแล้ว ท่านนำมาสั่งสอนทางเหตุทางผลให้ละชั่วทำดีนั้นเป็นอากาณ เหมือนกับเราตามรอยโค นี่คือตามรอยธรรมอันเป็นธรรมแท้ ซึ่งจะสัมผัสภายในใจนี้โดยแท้ และตามเข้ามาๆ จนกระทั่งถึงที่นี้แล้วร่องรอยแห่งธรรมทั้งหลายก็หมดปัญหา หมดเพราะถึงตัวจริงที่ใจแล้ว

ขอให้พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อนมาก ทุกข์ยากลำบากในสุขภาพหรือหน้าที่การงานอะไร ความห่วงใยหมู่เพื่อนไม่เคยลดละ เป็นอยู่ในหัวใจโดยหลักธรรมชาตินะไม่ใช่เสกสรรปั้นยอ อยากให้รู้ให้เห็นความจริง เวลานี้กิเลสมีอำนาจมันครอบหัวใจเรา ครองหัวใจสัตว์โลก มันเรื่องฤทธิ์เรื่องอำนาจ จนอะไรๆ เป็นกิเลสไปทั้งหมด แม้ผู้ปฏิบัติก็ไม่รู้ว่าตัวเป็นกิเลส เลยเอากิเลสเป็นเรา เราเป็นกิเลสไปเสียเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ขัดกับธรรม เลยกลายเป็นเราเป็นผู้ต่อสู้อธรรม เป็นข้าศึกต่อธรรม เจ้าตัวยังภาคภูมิใจว่าเราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นพระรัตนตรัยฐาน หาได้ทราบไม่ว่าความจริงคือเทวทัตผู้ทำลายตนและศาสนธรรม เพราะการสวมรอยของกิเลส

ฉะนั้นจงพากันระลึกย้อนหน้าย้อนหลัง เวลากิเลสสวมรอยจะมีทางทราบได้ วิริยธรรม ขันติธรรม วิริยะคือความเพียร ขันติคือความอดทนในหน้าที่การงานอันเป็นทางแก้และถอดถอนกิเลส สติปัญญาธรรมตั้งให้ดี พินิจพิจารณาให้ละเอียดกับทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง และฟาดฟันหันแหลกกับกิเลสอันเป็นตัวข้าศึกของธรรมภายในใจเรา นี้ให้แหลกแตกกระจายไปโดยสิ้นเชิง จะไม่ถามโลกใด ตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนไม่คิดให้เสียเวลาจะพอตัวอยู่ภายในจิตดวงนั้น ตลอดอนันตกาล

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร รู้สึกเหนื่อยๆ ภายในหัวใจ เอาเพียงแค่นี้

พูดท้ายเทศน์

ความทุกข์เพราะงานทั้งหลายที่ผ่านมา ไม่มีทุกข์ใดมากยิ่งกว่างานฆ่ากิเลส งานนี้ยอมรับว่าทุกข์มากจริงๆ แต่เวลาตีผ่านมันไปแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเลิศยิ่งกว่า พูดง่าย ๆ ก็ว่ามันคุ้มค่ากัน ไม่ได้เสียตายกำลังเลย ที่ร่างกายทรุดโทรมมานี้ผมก็รู้ อย่างต้องเสีย

เป็นต้นผมก็ทราบเรื่องของมัน นิสัยผมมันหยาบและผาดโผนจริงจ้ดกับทุกอย่าง ไม่มีคำว่าพอดี ฉะนั้นเวลาประกอบความเพียรฆ่ากิเลสจึงผาดโผนไปตามนิสัย ไม่งั้นก็ไม่ทันกันกับความหยาบที่เป็นฝ่ายต่ำของตน

การอดอาหารก็อย่างว่านั่นแหละ มันไม่ได้คำนึงว่าจะเป็นจะตาย ท้องจะเสียอะไรๆ มันก็ไม่คำนึง เพราะมันเห็นเหตุเห็นผลในการอดอาหาร ฟัดกันไปเรื่อย ๆ บทเวลามันแสดงผลร้ายทางธาตุชั้นธ้อออกมา จนกระทั่งอดอีกไม่ได้จึงรู้ ท้องผมก็เป็นมาตั้งแต่โน้นแหละ เราก็ไม่เสียตายและไม่เสียใจย้อนหลังว่า ความเพียรหักโหมเกินไป ยังปลื้มใจอีกด้วยเมื่อนึกย้อนหลังแต่ละครั้ง ว่ามันต้องอย่างนั้นจึงพอดีกับกิเลสตัวดี ๆ ตัวผาดโผนเวลามันเรื่องอำนาจบนหัวใจเรา

แต่ความอัศจรรย์จากความทุกข์มันคุ้มค่ากันนะซิ ถ้าไม่ถึงขนาดนั้นมันก็ไม่เห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ แต่ละครั้ง ๆ เวลาจิตสงบเต็มที่อะไรๆ มันหมดจริงๆ มันแปลกจริงๆ ความรู้นี้แหละ คือทุกสิ่งทุกอย่างหมดในโลกนี้ไม่มีอะไรเหลือเลย เหลือแต่ความรู้ที่ละเอียดก็พูดไม่ถูกนะ คำว่าละเอียดมันก็เลยเป็นสองไปเสีย ถ้าเราแย้งออกมาว่าละเอียด มันสักแต่ว่ารู้อันนั้น ถ้าว่าละเอียดก็ละเอียดขนาดนั้นนะจิตนี้ คำว่าสักแต่ว่ารู้อันนั้นกับความอัศจรรย์เป็นอันเดียวกัน ร่างกายก็หมดในความรู้สักเวลานั้นไม่เกี่ยวกันเลย ไม่ต้องพูดถึงสิ่งภายนอก แผ่นดินทั้งแผ่นดินไม่ต้องพูดแหละ และสิ่งที่เกิดอยู่กับแผ่นดินทั้งแผ่นดินนี้เราก็ไม่ต้องพูด คิดดูตั้งแต่ร่างกายมันไม่เห็นมีอะไรเลย มันสักแต่ว่ารู้อันนั้นจิตรวมสนิทเต็มภูมิ

นี่หมายถึงเวลามันฟัดกันเต็มที่นะ ตะลุมบอนกันแบบเอาเป็นเอาตายเข้าแลก บทเวลามันได้ชัยชนะและรวมสงบลง มันผ่านขั้นธ้อได้หมดด้วยอำนาจของปัญญาฟาดฟันกันลงไป ๆ จนไม่มีอะไรเกาะเกี่ยวกันแล้ว หายเสียบไปเลยนี่ชิมันอัศจรรย์ และมันหมดจริงๆ ปรากฏว่าไม่มีอะไรเหลือเลย มีแต่ผู้รู้อันเดียว และคำว่าผู้รู้อันนี้จะว่ารู้อันนั้นๆ อย่างนี้ก็ได้ไหม เราเอาออกมาพูดได้อย่างเต็มปากก็คือ สักแต่ว่ารู้อันนั้นและอัศจรรย์เกินคาด ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นอวิชชายังครอบหัวมันอยู่นะ

แต่เราไม่เคยสนใจพิจารณาอวิชชาตอนนั้น เทียบกันได้ว่ากินข้าวทั้งกาก เคี้ยวอาหารทั้งกระดูกทั้งก้างก็ยังอร่อยนะ นี่มันเป็นขั้น ๆ เมื่อต่อจากขั้นนี้แล้วก็พูดไม่ได้พูดไม่ถูก ขั้นนั้นที่ว่าอัศจรรย์เกินคาดแล้ว ขั้นกินข้าวทั้งกาก คืออวิชชามันอยู่ในนั้น เคี้ยวมันทั้งอวิชชา ความจริงมันเคี้ยวตายอะไร ไม่เห็นได้พิจารณามันสักนิดหนึ่งจะว่าเคี้ยวมันยังไฉน ไม่ได้เคี้ยว มีแต่อวิชชากล่อมให้หลง สำคัญว่าเป็นของอัศจรรย์ ๆ พูดพลิกไปหลายด้าน

ความอาจหาญไม่รู้มาจากไหน คิดดูซิความกลัวพ่อแม่ครูบาอาจารย์มันที่เคยกลัวนั้น ไม่ได้กลัวเลย มันอาจหาญ มันอยากพูดอยากเล่าถวายท่าน ใจก็คึกคักและพูดขึ้นเลยเสียไม่สะทกสะท้าน ท่านจะเห็นนิสัยเราในเวลานั้นแหละ แต่ก่อนไม่เคยแสดงอะไรเลย จิตเป็นอย่างไรก็ไม่เคยแสดงกิริยาอย่างนั้น แต่พอความรู้นี้ได้ปรากฏขึ้นมาแล้วขึ้นหาท่านบิณฑบาตสองต่อสอง กราบเรียนท่านเลย ท่านก็เป็นเหมือนเจ้าของหมา คอยยุเรากัดกับกิเลสนะ ท่านอาจารย์มันใครจะไปฉลาดยิ่งกว่าท่าน พอขึ้นไปแล้วพูด ผิงๆ เลยไม่มีสะทกสะท้าน

นี่ความจริงถ้ามันได้รู้แล้ว ตลอดถึงการพิจารณามันก็รู้ พิจารณายังไงๆ มันรู้ไปหมด พูดไปได้หมด จนกระทั่งผลที่ปรากฏขึ้นมา พูดได้อย่างเต็มที่ เวลาเราพูดท่านนั่งฟังนะ ทางนี้ก็ฟังๆ เลยนะ โอ้ โอ้บ้าตัวนี้มันไม่ใช่เล่น ท่านคงจะคิดยั้งงั้น บทเวลาบ้ามันขึ้น มันเอาจริงเอาจัง ท่านคงจะว่ายั้งงั้น

พอเราพูดจบท่านก็พูดผางออกมาเลย มันต้องอย่างนั้นซิ ท่านขึ้นเลยที่นี้ ท่านใส่ปิ่นๆ เราก็อมบอปปิ่ง เอ้า มันไม่ตายถึง ๕ หนในอัฐภาพเดี๋ยวนี้ท่านว่า มันตายเพียงหนเดียวเท่านั้น เอ้า ฟาดกันลงไปที่นี่ เอ้า ได้หลักใจแล้วที่นี้ ได้การแล้วๆ ท่านว่า เอาฟัดกันลงไปนะ เราก็อมบอปปิ่งหนึ่งที่ถูกยุเพราะความดีใจ พอออกจากท่านมาทั้งจะถูกัดจะเห่า ชัดกันเรื่อย คือนั่งตลอดรุ่งเรื่อยๆ ได้ธรรมะมากกราบเรียนท่านเรื่อยๆ ที่นั่งสมาธิภาวนาตลอดรุ่งนั้นตั้ง ๙ คืบ ๑๐ คืบกว่านะไม่ใช่ธรรมดา เพราะฟัดกันเต็มเหนี่ยว เห็นทั้งความอัศจรรย์ด้วย บวกกับความเคียดแค้นที่จิตเสื่อมนั้นด้วย บวกกันเข้าจิตจึงมีกำลังเคียดแค้นและอาจหาญเต็มที่ พอนานวันเข้าท่านก็เตือนแยบออกมา กิเลสมันไม่ได้อยู่กับร่างกาย กิเลสอยู่กับใจ ท่านเตือน

ท่านยกเอาเรื่องม้ามาเตือนเรา ม้าที่เวลามันกำลังคึกคะนอง มันไม่ยอมฟังเสียงเจ้าของเลย ต้องทรมานมันอย่างเต็มที่ ไม่ควรให้กินหญ้าก็ไม่ให้มันกินเลย ทรมานมันอย่างหนัก เอาจนมันกระดิกไม่ได้ ที่นี้พอมันยอมลดพยศลงก็ผ่อนการทรมาน เมื่อมันผ่อนความพยศลงมาก การฝึกทรมานก็ผ่อนกันลงไป ท่านพูดเพียงเท่านั้นนะ เราก็อมบอปปิ่งทันที ถ้าท่านจะพูดมากกว่านั้น เพราะท่านรู้นิสัยของเรา กลัวเราจะอ่อนเปียกไปเสีย ท่านเลยเตือนแยบเพียงเท่านั้นเราก็อมบอปปิ่ง

กิเลสมันไม่ได้อยู่กับธาตุอยู่กับกายนะ มันอยู่กับจิต ท่านว่า ท่านพูดเบื้องต้นขึ้นอย่างนี้แหละ จากนั้นท่านก็พูดเรื่องม้าไปเลย ความหมายก็ว่า ความเพียรเรามันขาด โผนท่านก็รู้ ไม่กี่วันก็กราบเรียนท่านเรื่อยนี้ เว้น ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง และในพรรษานั้น ผมไม่นอนกลางวันนะ กลางวันผมไม่เคยจำวัดเลย นอกจากคืนไหนผมนั่งตลอดรุ่งผมก็พักผ่อนกลางวัน ถ้าธรรมดาแล้วเป็นไม่พักให้เลย ปีนั้นหรือพรรษานั้นความเพียรหัก

โหมที่สุดในชีวิตของเราที่เป็นนักบวช ก็เป็นพรุษาที่ลึบนั้นหักโหมมากที่สุดทีเดียว เกี่ยวกับร่างกายหักโหมมาก จิตหักโหมมากพอ ๆ กัน

จากนั้นจิตที่หักโหมมากก็ในชั้นสติปัญญาอัตโนมัติ หมุนตัวตลอดเวลาอิริยาบถ เว้นแต่หลับเท่านั้น ไม่รู้จักยับยั้งเลย มีแต่หมุนตัว ๆ จนเจ้าของจะตาย นอนไม่ได้คือจิตมันไม่ยอมนอนไม่ยอมหยุด มันทำงานของมันเป็นธรรมชาติ ชั้นนั้นหักโหมทางจิตมาก มันเป็นไปโดยอัตโนมัติไม่ใช่บังคับ ตอนต่อสู้กับทุกขเวทนานั้นบังคับมันทุกด้าน หักโหมร่างกาย นั่งฉันจึงหันตอนเข้าได้นั่งพับเพียบ ขอรภัย กั้นเหมือนกับพองไปหมด นั่งขัดสมาธิไม่ได้ คือตอนนั้นตอนเราไม่ฝืนเราไม่บังคับ ปล่อยธรรมชาติจึงนั่งไม่ได้ ตอนนั้นเราไม่ตั้งใจจะทนกับมันจะสู้กับมัน เราจะสู้กับรสอาหารต่างหาก เราจะขึ้นสูรสอาหารต่างหาก เราไม่ทนกับมัน จึงต้องนั่งพับเพียบฉันจึงหัน นี่หมายถึงวันที่หักโหมกันเต็มที่ จิตลงไม่ได้ง่ายมันแพ้วทางร่างกายมาก แต่ถ้าวันไหนที่พิจารณาติดปั๊ ๆ เกาะติดปั๊ ๆ อย่างงั้นมันก็ธรรมดา นั่งตลอดรุ่งเวลาเท่ากันก็ตาม ไม่มีอะไรชอกช้ำภายในร่างกายเลย พอลุกขึ้นก็ไปเลยธรรมดา ๆ เหมือนเรานั่งสามสี่ชั่วโมงเป็นประจำตามความเคยชิน

เพราะตามธรรมดา ผมนั่งภาวนา ๓-๔ ชั่วโมงถือเป็นธรรมดานะ นั่งตามอริยาตัยต้อง ๓-๔ ชั่วโมง ถ้ามีเวลาน้อยเช่นกลางวันก็นั่งราว ๑-๒ ชั่วโมง เช่นหน้าหนาวกลางวันมีนอยกลางคืนมีมาก และลงเดินจงกรมไม่ได้ กลางคืนหน้าหนาวตัวมันแข็งไปหมดจะเดินได้ยังไง นี่แหละเราต้องสงวนเวลาไว้สำหรับเดินให้มาก นั่งภาวนากลางวันเพียงชั่วโมงเดียว จากนั้นก็เดินจงกรมจนกระทั่งถึงเวลาปิดกวาด พอปิดกวาดเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปอาบน้ำในคลองในอะไรก็แล้วแต่ เพราะเราไปอยู่ที่ต่าง ๆ บางที่ตามชอกหินชอกผาอะไรก็แล้วแต่ ในห้วยในคลองที่ไหนพออาบก็อาบ ที่นี้เดินจงกรมอีกแล้ว จนกระทั่งเย็น หนาวเข้า ๆ ก็เข้าที่พัก ออกเดินไม่ได้เพราะหนาวมาก ที่นี้ให้นานนะมันจึงเหนื่อย

กลางวันพอฉันจึงหันเสร็จแล้ว ล้างบาตรล้างอะไร เช็ดบาตรเรียบร้อยแล้วไม่เข้าถลกแหละ เอาไปวางไว้ปุ๊บแล้วเข้าทางจงกรมเลย พัดกันจนโน้น ๑๑ โมงเป็นอย่างน้อย หรือเที่ยงวันออกมาจากทางจงกรมก็พัก ออกจากพักก็นั่งภาวนาราวชั่วโมงก็ลงเดินจงกรมอีกแล้ว อย่างนั้นเป็นประจำ ถ้าวันไหนร่างกายมันบอบช้ำมากจิตลงได้ยาก วันนั้นแหละได้นั่งพับเพียบ นั่งพับเพียบฉันจึงหัน มันเหมือนไฟเผาอยู่กัน บางที่ได้เอามือคลำดูนะ ก้นพองหรือ คลำดูก็ไม่พอง กระจุกทุกส่วนเหมือนจะแตก กลางวันก็ตามมันเจ็บปวดรวดร้าวไปหมด ไม่ใช่เฉพาะเวลาเรานั่งภาวนาจึงปวด กระจุกตามร่างกาย

ส่วนต่างๆ เหมือนมันจะแตกจะหักเพราะมันบอบช้ำตั้งแต่กลางคืน ฉะนั้นจึงต้องเดินให้มากทีเดียวในเวลากลางวันหรือกลางคืนที่ไม่ได้นั่งตลอดรุ่ง

ขนาด ๗-๘ ชั่วโมงก็มีผมหนึ่ง ไม่ตลอดรุ่ง ๗-๘ ชั่วโมงก็มี หากมีเป็นครึ่งสองครึ่งเท่านั้นแหละ ส่วน ๔ ชั่วโมง ๕ ชั่วโมงนี้ไม่ต้องพูด ถือเป็นธรรมดาๆ ไม่เห็นเห็นดีเห็นอยู่อะไร นับแต่ต่อสู้เวทนาใหญ่ในเวลานั่งตลอดรุ่งมาแล้วเป็นเรื่องธรรมดาไปหมด นั่ง ๔-๕ ชั่วโมงเวทนาใหญ่ไม่เคยปรากฏ เป็นธรรมดาๆ นี้เพราะความเคยชิน ประการหนึ่งก็จิตมีความมุ่งมั่นมากนั้นชิมันมีกำลังมาก มันไปสนใจอะไรกับความเจ็บปวดละ

การอยู่คนเดียวมันสนุกประกอบความเพียร ไม่พูดคุยกับใครเลย มีคนเดียว ไม่มองเห็นใครเห็นแต่เราคนเดียว ไม่กินข้าวก็วันก็ไม่เห็นใครทั้งนั้น เราสนุกทำความเพียรตลอดเวลาเว้นแต่เวลาหลับเท่านั้น ไม่มีอะไรมายุ่งเกี่ยวในวงความเพียร บางทีกิเลสมันกล่อมเราเหมือนกันนะ โธ่ มาอยู่อย่างนี้เหมือนคนสิ้นท่า ไม่มีคุณค่ามีราคาอะไรเลย โลกสงสารเขาก็อยู่ได้อย่างสะดวกสบายสนุกสนาน ไม่ต้องมารับความทุกข์ทรมานเหมือนเราซึ่งเปรียบเหมือนคนสิ้นท่านี้ ทำไมจึงต้องมาทรมานอยู่ในป่าในรกกับสัตว์กับเสืออย่างนี้ ไม่มีคุณค่าราคาอะไร

นี่มันจะทำให้ท้อถอยน้อยใจและอ่อนความเพียร มันมิได้ กิเลสมันกระซิบขึ้นมาเหมือนอย่างพระวัชชีบุตร พระวัชชีบุตรเป็นลูกชายคนเดียว เป็นลูกเศรษฐี ชื่อวัชชีบุตร สกุลวัชชีด้วยนะ เพื่อนของท่านมีแต่พวกกษัตริย์ พวกวงศ์กษัตริย์ลิจฉวี ที่นี้ท่านไปอยู่ป่าช้าและมีทางไปมาข้างๆ ป่าช้านั้น เขาไปเล่นนักชัศร แต่ก่อนเรียกว่านักชัศร ก็พวกมหรสพนี้แหละจะเป็นอะไร เขาร้องลำทำเพลงไปนั้น ท่านจำเสียงเขาได้ละซิ นี่มันทำให้จิตประหวัดกลับเข้ามาหาเจ้าของ โอ้ พวกเหล่านี้เขามีความสุขความสบายกัน เขาไปเที่ยวรื่นเริงบันเทิงกัน ส่วนเรามาอยู่ในป่าช้าผีตาย เหมือนกับเราก็คือเป็นคนตายคนหนึ่งทั้งที่มีลมหายใจอยู่ เรายังเป็นคนหมดคุณค่ายังงี้ถึงต้องมาอยู่ป่าช้ากับคนตายอย่างนี้ทำให้น้อยใจนะ ตอนนั้นปรากฏว่าเกิดความท้อถอยน้อยใจ

เทวดาคนหนึ่งที่เคยเป็นเพื่อนกันมาแต่ชาติปางก่อน เคยบำเพ็ญความดีมาด้วยกันและเคยเป็นสหายกันมาแต่ก่อน มาสถิตอยู่บนอากาศร้องบอกลงมาเลยว่า เวลานี้เป็นเวลาที่มีคุณค่ามากสำหรับท่าน องค์ท่านเองก็เป็นผู้ที่มีคุณค่ามาก ประกอบการทำงานที่ชอบธรรม และเป็นการทำงานที่มีคุณค่ามาก ไม่มีใครสามารถประกอบการทำงานที่มีคุณค่ามากเหมือนอย่างท่านได้ ทำไมท่านจึงมาดำหนิตเดียวนในคุณค่าของตนอย่างนี้ไม่สมควรอย่างยิ่ง ขอท่านจงอยู่บำเพ็ญในที่เช่นนี้ด้วยความภาคภูมิใจเถิด ท่านได้สติปุบจิตย่อนเข้าสู่ความเพียร ได้บรรลุธรรมในคืนวันนั้นนะ พระวัชชีบุตร นั้น มันมีเรื่องกิเลสคอยแทรกอยู่ตลอดในวงความเพียรนั้นดังที่กล่าวมานั้นแล

อันนี้เราบางทีก็มี อย่างวันหนึ่งผมยังไม่ลืม ผมไม่ได้ดูนาฬิกา เราก็นั่งภาวนาจะไปดูนาฬิกาอะไร มันตึกจริง ๆ นะวันนั้น จิตมันยังลงไม่ได้ ทางภาคอีสานเขาเรียกลำเขาลำยาวข้ามทุ่งนาไปจากบ้านนามน เขามาเที่ยวสาวทางบ้านนามน เขาอยู่บ้านโพหนอง ด้านตะวันออกวัดบ้านนามนนั่นนะ เขาลำยาวไปตามทุ่งนา ฟังอาการเขาร้องเพลง เขาลำยาวเพลงภาคนี้ จิตมันยังวิตกขึ้นมาได้ในขณะนั้น โอ้ เขายังมีความสุขสนุกสนานรื่นเริง เดินขับลำทำเพลงตัดทุ่งนาไปอย่างเปลิดเปลิน ไม่มีความทุกข์กายทรมาณใจเหมือนเรา โอ้เรานี้กำลังตกนรกทั้งเป็น

ดูซิมันคิดปรุงขึ้นมา ไม่มีใครที่จะทุกข์ยิ่งกว่าเราคนในโลกนี้ กำลังตกนรกทั้งเป็นอยู่เวลานี้ ใครไม่เคยเห็นนรกและคนตกนรกก็จงมาดูเราซึ่งกำลังตกนรกทั้งเป็นอยู่เวลานี้ นี่มันคิดปรุงขึ้นมาในขณะที่ได้ยินเสียงลำ(เพลงอีสาน) เขา ธรรมะก็ปรากฏขึ้นในขณะนั้นว่า เราเคยตกนรกทั้งเป็นกับกิเลสตกนรกทั้งตายกับกิเลสมาก็กี่ปีกี่กาลแล้ว นี่จะตะเกียกตะกายตนให้พ้นจากนรกของกิเลส ทำไมจึงเห็นว่าเป็นความทุกข์ความลำบาก เธอประกอบความเพียรหาอะไร หานรกอเวจีที่ไหนเวลานี้ นั่น มันปุบขึ้นเลยมันแก้กันทันที จากนั้นไม่นานจิตก็ลงได้ นี่แหละที่เรียกว่ามาร มันมีได้เป็นได้

ในใจของเราทั้งดวงมันมีแต่อันเดียวเวลานั้น อากาไรแสดงออกมาเราไม่รู้มันได้ง่าย ๆ นี่ มันมีแต่อาการของกิเลสทั้งนั้นออกมาเพ่นพ่านออกหน้าออกตา ในหัวใจพระในวงความเพียรของพระ ในอิริยาบถของพระ ในอาการของพระที่แสดงออก มันมีแต่อันนี้ออกหน้าออกตาและรวดเร็วที่สุด เรื่อยว่ากิเลสมันโง่งนะ มันฉลาดที่สุดมันจึงทำให้เราโง่ หลงเพลงกล่อมของมันอย่างสนิทติดใจไม่มีวันจิตจาง ใครจะจิตจางจากกิเลสเพื่อหน่ายกิเลสมีหรือในโลกนี้ หรือโลกไหนก็ตาม สัตว์โลกเคยอยู่ใต้อำนาจของมันมาเท่าไร ดูซิมันลึกลับซึ้งไหมเพลงของมัน รสชาติของกิเลส

ถ้าไม่มีรสชาติของธรรมเข้าไปเทียบเคียงเข้าไปเป็นคู่แข่งแล้ว เราจะไม่เห็นโทษของกิเลสเลย มันกล่อมได้สนิท พอมีรสชาติของธรรมแทรกเข้าไป ๆ ทีละเล็กละน้อยก็ปรากฏมีของสองอย่างขึ้นมาและนำมาเทียบเคียงกันละทีนี้ จิตไม่เคยมีความสุขสงบเลย พอจิตมีความสุขสงบแล้ว ผลของความสงบมันเป็นอย่างนี้ ๆ จิตของเราเคยฟุ้งชานอย่างนี้ ๆ และเป็นทุกข์อย่างนี้ ๆ มันพอมมาเทียบกันได้ พยายามทำความสงบให้มากขึ้นกว่านั้น มันเริ่มมีคู่แข่งกันไปเรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้น เวลาจิตเสื่อมจากสมาธิมันถึงจะเป็นจะตายจริง ๆ เพราะทุกข์มากนัก ผมเป็นอย่างนั้น ทุกข์ในเพศของนักบวชนี้นอกจากประกอบความเพียรเรียนหนังสือแล้ว ยังทุกข์เพราะจิตเสื่อมเข้าอีก โอ้โฮ ไม่ได้ลืมกระทั่งทุกวันนี้ เพราะเราเคยเห็นคุณค่าของสมาธิที่แน่นปึ๊ง ๆ มาแล้ว และก็เสื่อมเอาชนิดไม่มีอะไรติดเนื้อติดตัวเลย มีแต่

ฝันแต่ไฟเผาหัวใจตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน ทั้งยืนทั้งเดินทั้งนั่งทั้งนอน จะไม่ทุกข์ได้ยังไง ทุกข์เพราะอยากได้สมาธินั้นกลับคืนมา ไม่ได้สมาธิมันก็ทุกข์ นอกจากกิเลสมันยั่วด้วยวิธีต่างๆ อีกด้วยแล้ว มันยังจะลากลงนรกอเวจีทั้งเป็นอีกด้วย ก็มันทุกข์หมดทุกข์จริงๆ เพราะความอาลัยเสียดายสมาธิสมบัติที่เสื่อมไป อยากได้กลับคืนมาอย่างเดิมแต่ไม่สมหวัง จะไม่เป็นมหันตทุกข์อย่างใดคนเรา ในชีวิตของนักบวชก็มีคราวที่จิตเสื่อม นั่นแลที่ทุกข์มากที่สุดสำหรับผมนะ

ฉะนั้น เวลาเอาจิตกลับคืนมาได้แล้วถึงได้เคียดแค้นอย่างถึงใจ เหมือนเราขึ้นบนกระพองช้างได้แล้วเอาขอกระหน่ำลงนั่นแล ความเคียดแค้นแสดงออกในขณะนั้น ราวกับทำทลายความเสื่อมนั่นแล นับแต่บัดนี้ไปจิตเราจะเสื่อมอีกไม่ได้เป็นอันขาดถ้าเราไม่ตายนะ เราเคียดแค้นและผูกอาฆาตในความเสื่อมของจิตอย่างถึงใจและถึงเป็นถึงตาย ถ้าเสื่อมเมื่อไรต้องเราตายเมื่อนั้น ไม่มีทางที่จะสืบต่อชีวิตไปได้อีกเลยมันขนาดนั้นเขี้ยวนะความเสียใจเพราะจิตเสื่อม พอได้กลับคืนมาแล้ว จะเสื่อมไปไม่ได้บอกตัวเองเด็ดๆ อย่างนั้นเลย ถ้าเสื่อมเมื่อไรก็แสดงว่าความตายต้องเป็นไปด้วยกันเมื่อนั้นไม่อาจสงสัย

จึงทำให้ระลึกย้อนถึงพระโคธิกะ จิตท่านเสื่อมถึงหกครั้งนะ เราเสื่อมเพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็ทุกข์เข็ดทุกข์หลาบพอแล้ว พระโคธิกะเจริญแล้วเสื่อมๆ ถึงหกครั้งพอครั้งที่หกท่านจะฆ่าตัวตาย ก็ได้บรรลุนิพพานในขณะนั้นด้วยการปฏิบัติจิตเข้าสู่ธรรม แต่ในหนังสือรู้สึกว่าจะมีอะไรแฝงๆ ปรากฏว่าพระโคธิกะนั้นฆ่าตัวตาย ในหนังสือนั้นแปลกอยู่นะ มีตอนหนึ่งที่ว่าพญามารค้นคว้าหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะที่ตายไปแล้ว ในเวลานั้น นี่ชิตอนสำคัญ ตอนตำราไปอ้างอิงไปเป็นพยานกัน ปรากฏว่าฆ่าตัวตายตอนนั้น แต่มีลับๆ ลิบๆ อยู่ไหนแหละพอให้สงสัย แล้วมาเด่นตรงนี้ ตอนพญามารค้นหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะจนค้นพบโลกธาตุ วังนั้นในตำรา ฤทธิ์ของมารที่ค้นคว้าหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะ

พระพุทธเจ้าเลยตวาดเอาบ้างว่า พญามารอันเพียงความรู้ของเธอนั้นนะ จะไปสามารถรู้จิตของพระโคธิกะลูกของเราได้ยังไง เพราะพระโคธิกะเธอเป็นพระอรหันต์และนิพพานไปแล้วนี้ เธอก็มีวิสัยแค่จะดูสัตว์ที่ยังข้องอยู่ในกิเลสนี้เท่านั้นแหละ พระโคธิกะเราไม่ได้เป็นคนประเภทนั้น เป็นผู้พ้นแล้วจากอำนาจแห่งมาร เพราะฉะนั้น เธอจะค้นหมดทั้งโลกธาตุ หรือจะไปโลกธาตุไหนก็ไปเถอะ เธอจะตายทิ้งเปล่าๆ นั่นแลไม่มีหวังที่จะเห็นร่องรอยของพระโคธิกะเราว่าไปไหนมาไหนได้เลย เพราะพระโคธิกะของเราพ้นวิสัยของเธอไปแล้ว เธอประนิพพานแล้ว นี่ตรงสำคัญท่านขุพญามาร พระพุทธเจ้าท่านขุ ในหนังสือบอกไว้อย่างนั้น

เมื่อท่านสำเร็จแล้ว ท่านก็จะเอาเม็ดโกนมาเนียนคอตัวทำไม หรือว่าท่านเนียนในขณะนั้นแล้ว เวลาจะตายท่านพิจารณาได้สำเร็จมรรคผลในขณะนั้นหรือ อันนี้มีข้อหาพิจารณาอยู่ ในหนังสือมีผมอ่านแล้วอ่านเล่า เพราะหนังสือนั้นอยู่ในหลักสูตรเปรียญนี้ หนังสือธรรมบทนี้แปลไม่รู้กี่ครั้งก็หนักที่ลบทบทวนผมก็ชักลึ้ม ๆ ดูเหมือนอยู่ในธรรมบทภาค ๖ ถ้าจำไม่ผิด แต่มันจับได้ที่ว่าเราสงสัยอยู่ ถ้าหากว่ามันแจ่มแจ้งแล้วเราจะสงสัยอะไร แสดงว่าไม่แจ่มแจ้งนัก หรือว่าเวลาจิตของท่านเสื่อมท่านเอาเม็ดโกนมา พอเนียนคอปั๊บ ท่านจะตายแล้วท่านระลึกได้ในขณะนั้น ท่านบรรลุในขณะนั้นก็ไม่ได้ แต่ว่าหลังจากนั้นแล้วก็ว่าท่านนิพพานนี่นะ พญามารค้นหาวิญญูณของท่านจนถูกพระพุทธเจ้าขู่เอา

นี่หมายถึงเรื่องจิตเสื่อมนี้ทำให้เสียใจขนาดนั้น พระโคธิกะเป็นตัวอย่าง เรามันเข้ากันได้ทันทีเลยเพราะมันถึงใจจริง ๆ นี่นะ บอกว่าตั้งแต่บัดนี้แล้วจิตจะเสื่อมไปไม่ได้ว่าอย่างนั้นเลยนะ อาจหาญเต็มที ว่าถ้าจิตนี้เสื่อมไปเมื่อไรก็เท่ากับว่าเราต้องตายไปเมื่อนั้นวันนั้นด้วย ไม่มีสอง นั้น มันจะต้องทำอะไรเจ้าของให้ตายจริง ๆ นะ มันมีความฝังใจอย่างเด็ดจริง ๆ นี่นะ คือจะเสื่อมไปไม่ได้ ถ้าเสื่อมไปเมื่อไรเราต้องตายไปพร้อมกัน จะคงทนทุกข์ทรมานดังที่เคยเป็นมาคราวที่แล้วนั้นไม่ได้ว่างั้น นี่ละเสียใจขนาดไหน จิตเสื่อม ฟังซิ จนกระทั่งชีวิตก็ไม่เสียดายหรือตายเลยดีกว่า

จากนั้นก็เข้มงวดกวาดขันนะซิ ไปไหนเหมือนกับนักโทษเหมือนผู้ต้องหา ด้วยการควบคุมจิตดวงนี้ การรักษาต้องครอบงำมันเลย มันจึงไม่เสื่อม เสื่อมไม่ได้และก็จริงด้วย รักขามันตลอด ไม่คั่นกับอะไรทั้งนั้น แล้วจิตก็ไม่เสื่อม เพราะมันรู้แล้วตั้งแต่นั้นตลอดรุ่งอยู่แล้วที่ว่า เอ้อ ต้องอย่างนี้ซินะ ที่นี้ไม่เสื่อม ๆ ตั้งแต่นั้นตลอดรุ่งคืนแรกเลยนะ มันได้หลักได้เกณฑ์ขึ้นมา เหมือนกับว่าจิตปีนตก ๆ พอจิตเข้าไปถึงที่ก็กลิ้งเลย ก็ทราบที่นี้ไม่ตก หมายความว่าปีนขึ้นไปตกลง ๆ พอไปถึงที่เกาะติดปั๊บ เอ้อ ต้องอย่างนี้ซิ ที่นี้ไม่เสื่อมมันแนใจแล้ว ถึงขนาดนั้นก็ยังไม่นอนใจ เชื่อนั่นก็เชื่อ แต่ความที่เคยเข็ดนี้มันก็ถึงใจเหมือนกัน จิตก็ไม่เคยเสื่อมอีกตั้งแต่นั้นมา

มันสำคัญที่มาติดสมาธินะซิ มีรสมีชาติสำคัญอยู่ นะสมาธินี้ พอให้ติดถึงติดประการหนึ่งเราก็ไม่เคยเห็นคุณค่าผลของปัญญา มันก็ต้องติดเป็นธรรมดา พอออกไปพิจารณาทางด้านปัญญา เห็นคุณค่าของปัญญาแล้วมันก็กลับมาดำนิสมาธิว่า นอนตายอยู่เฉย ๆ ไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไรอีกแหละ คือผลทางปัญญานั้นคุณค่าสูงกว่านี้

เอาให้จริงให้จังนะ จิตนี้เลิศไม่มีอะไรจะเลิศเท่าจิตแหละในโลกนี้ เอ้า ทุกข์ก็ทุกข์เถอะ เพื่อจะถอดถอนจิตให้ขึ้นจากหล่มลึก คือวัฏจักรวัฏวานที่เราเคยจมมาแล้วไม่มีอะไรที่น่าสงสัย ก็กัปกัปปไม่ต้องนับ แน่ในหัวใจไม่สงสัย ผมไม่สงสัยจริง ๆ เรื่องจิต

นี้เคยเกิดแก่เจ็บตายมาก็ภพที่ชาติไม่สงสัย เพราะรากฐานของมันบอกชัดๆ อยู่ในหัวใจ
นี้ ขอให้หรือรากฐานของภพชาติคืออวิชชาออกจากจิตเถอะ เอ้า จะไปภพไหนก็ไปเถอะ
ที่นี่ มันรู้ประจักษ์ หมดปัญหา การเกิดนี้หมดปัญหาเสียทีเถอะ นี่ก็ถึงใจเหมือนกัน

การพิสูจน์เรื่องตายเกิดตายสูญ ไปพิสูจน์แบบเอาความรู้ของกิเลสไปพิสูจน์
กิเลส มันก็มาพันหัวเจ้าของนั่นแหละ ความรู้สามัญธรรมดาทั่วๆ ไป ไปพิสูจน์ว่าตาย
แล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ วิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงกันก็หมดน้ำลายเปล่านั้น เป็นสภาน้ำ
ลายไปเปล่านั้น ไม่มีผลอะไรเลย นอกจากกิเลสจับหัวชนกันให้ทะเลาะกันให้มันหัวเราะ
สนุกเท่านั้น จึงอย่าพากันไปหาเถอะ เรามิใช่สุนัขขี้เรื้อนนี้ เพียงคิดเผินๆ ก็พอเข้าใจได้
ว่า ถ้าตายแล้วสูญ สัตว์โลกไปเอาป่าช้ามาจากอะไร พาให้เกิดให้ตายเกลื่อนอยู่ไม่หยุด
หย่อนแล้ว

พระพุทธเจ้าท่านพิสูจน์จิต ท่านพิสูจน์ด้วยภาคปฏิบัติ พระสาวกท่านพิสูจน์ด้วย
ภาคปฏิบัติ ท่านไม่ได้พิสูจน์ด้วยน้ำลายนี้ ท่านไม่ได้พิสูจน์ด้วยความจดจำเอาแต่ชื่อมัน
มาพิสูจน์นี้ ท่านพิสูจน์เข้าถึงตัวจริงมันจริงๆ ท่านถึงได้รู้จริง นำเรื่องจริงมาสอนพวก
เราโดยสวากขาตธรรม

ตำรับตำราเราก็เรียนเหมือนกันเราไม่ประมาท เรากราบไหว้เสมอ เราไม่เคยลด
ละการกราบไหว้ ในตำราทั้งมวลเป็นชื่อของกิเลสและบาปกรรม ชื่อของมรรคผล
นิพพาน ชื่อของสมาธิ ชื่อของปัญญาทั้งสิ้น แต่องค์ของสมาธิองค์ของปัญญา ตัวของ
กิเลสจริงๆ มันไม่ได้อยู่ในหนังสือนี้ นะ อยู่ที่หัวใจเราที่นี่ ฉะนั้นจงฟาดกันลงที่นี้ ขุด
กันลงที่นี้ กิเลสตัวไหนก็จะรู้ สมาธิหรือปัญญาชั้นใด ๆ ก็รู้ที่นี้ ไม่ได้อยู่ห่างอะไรจาก
ใจเลย ฟังซิคำว่าตำรา คือธรรมภาคเข้มทิศทางดำเนิน ผู้ต้องการผลต้องดำเนินคือ
ปฏิบัติตามตำราที่ซึบอกรไ้ จะปรากฏผลมากน้อยตามนั้น

ใจกับธรรมอยู่ด้วยกัน เป็นแต่เพียงว่ากิเลสมันปิดเอาไว้ไม่เห็น เหมือนอย่าง
ที่นี้ที่รกชัฏ ที่เตียนมันจะอยู่ไกลไหม เอ้า สมมุติว่าที่นี้มีหญ้าปกคลุมหุ้มห่อไว้มีดมืดไป
หมด จนมองหาที่สะอาดเตียนโล่งไม่เห็นไม่เจอเลย ที่สะอาดเตียนโล่งนั้นมันอยู่ห่าง
ไกลกันนักหรือ เอ้า รื้อสิ่งปกคลุมออกซิ สิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อเอาออกให้หมด เอ้า รื้อ
ออกให้หมด แล้วความเตียนโล่งจะมาจากไหน มันก็มีอยู่ที่นี้เอง เหมือนอย่างความมืด
เวลามันมืดเหมือนกับความแจ่มความสว่างไปอยู่โลกไหน พอเปิดไฟจ้าขึ้นเท่านั้น ความ
สว่างก็อยู่ที่นี้ มันอยู่ในฉากเดียวกัน กิเลสกับธรรมอยู่ในฉากเดียวกัน ความมีกิเลส
คลั่งของกิเลสกับคลั่งของมรรคผลนิพพานก็อยู่ในฉากเดียวกัน ในจิตดวงเดียวกันนั้น
แลไม่อยู่ที่ไหน ให้เอาลงที่นี้

อย่าไปคิดนอกกลุ่มนอกทางให้เสียเวล่ำเวลานะ นี่สอนด้วยความลงใจแนใจแท้ ไม่ได้สอนแบบงมเงาเกาหมัด จงเอาให้จริงจัง เราเคยทุกข์มาแล้ว ความโลภทำใครให้วิเศษ ความโลภคือกิเลสทำใครให้วิเศษ ความโกรธ ความหลงทำใครให้วิเศษมีไหม คนวิเศษด้วยความโลภ คนวิเศษด้วยความโกรธ คนวิเศษด้วยความหลง คนวิเศษด้วยความรักความซึ้งเหล่านี้มีไหม ไม่เห็นมี ใครก็โลภ เราก็โลภ เขาก็โลภ เราก็โกรธ เขาก็โกรธ เราก็รัก เราก็ซึ้ง เขาก็รัก เขาก็ซึ้ง เขากับเราก็อีกๆ กัน มีใครวิเศษกว่ากันวะ ให้เอามาเทียบซิ ถ้าอยากพบของดีวิเศษกว่านี้

เราจะให้เรวิเศษยิ่งกว่าสิ่งที่กล่าวมานี้ กว่าบุคคลกว่าหัวใจที่กล่าวมานี้ด้วยการปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าวิเศษเพราะพ้นจากสิ่งเหล่านี้ต่างหากนี้ สาวกทั้งหลายท่านวิเศษเพราะการพ้นจากสิ่งเหล่านี้ต่างหาก เราได้กราบพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เพราะธรรมชาติที่วิเศษทั้งสามนั้นพ้นจากสิ่งเหล่านี้แล้ว นั้น เราไม่ได้กราบ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรัก ความซึ้ง นี่นะ มันมีเต็มหัวใจเราหัวใจเขาอยู่แล้ว อัจฉริยะอะไร สิ่งที่เขาโลกให้จมนก็คือสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้นมันสงสัยอะไรอยู่อีก จะให้พูดอะไรที่ยิ่งกว่านี้ไปอีก ผมหมดภูมิแล้วบอกตรงๆ แบบคนโง่ๆ นี่แหละ จะจัดการกับตัวเองอย่างไรก็รีบจัดการเสียแต่บัดนี้ อย่าให้สายเกินไป กุสลา มาติกา จะตามไม่ทัน

เอาละพูดมากกิเลสรำคาญหากผู้ฟังไม่รำคาญ